

PRØVELØSLATELSE AV FORVARINGSDØMTE

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 632
Leveringsfrist: 26.04.2011

Til sammen 17 968 ord

26.04.2011

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens tema og problemstilling	1
1.2	Avgrensning	1
1.3	Rettskilder og metode	2
1.4	Den videre fremstilling	4
<u>2</u>	<u>REGLENE OM FORVARING</u>	<u>4</u>
2.1	Historikk og bakgrunn	4
2.2	Rettsreglene om idømming av forvaring, strl. §§ 39c til 39e	6
2.2.1	Generelt	6
2.2.2	Grunnvilkåret, strl. § 39c (1)	7
2.2.3	Første alternative særvilkår, strl. § 39c (1) nr. 1	8
2.2.4	Andre alternative særvilkår, strl. § 39c (1) nr. 2	10
2.2.5	Undersøkelser av den siktede, strl. § 39d	11
2.2.6	Forvaringens lengde, strl. § 39e	12
<u>3</u>	<u>INNHODET I FORVARINGEN</u>	<u>14</u>
3.1	Generelt	14
3.2	Strukturert miljøarbeid	15
3.3	Kontaktbetjent og ansvarsgrupper	16
3.4	Skole og arbeid	16
3.5	Program og samtalegrupper	17

3.6	Fritidsaktiviteter	18
3.7	Teori og praksis	19
<u>4</u>	<u>PRØVELØSLATELSE FRA FORVARING</u>	<u>22</u>
4.1	Regelen om prøveløslatelse, strl. § 39f	22
4.2	Vurderingskriteriet ved spørsmål om prøveløslatelse	24
4.3	Kartlegging og dokumentasjon av endring	27
4.4	Tverrfaglig samarbeid ved utslusning	30
4.5	Proessen frem mot en prøveløslatelse	33
4.5.1	Generelt	33
4.5.2	Bolig	35
4.5.3	Inntekt	37
4.5.4	Sysselsetting	37
4.5.5	Behandlingstilbud	38
4.5.6	Sosialt nettverk	38
4.5.7	Andre tiltak	39
4.5.8	Utfordringer	41
4.6	Finansiering	42
4.7	Hvem avgjør spørsmålet om prøveløslatelse fra forvaring?	44
<u>5</u>	<u>VILKÅR VED PRØVELØSLATELSE</u>	<u>47</u>
5.1	Fastsettelse av vilkår, strl. § 39g	47
5.2	Vilkår fastsatt av retten, strl. § 39g (1)	47
5.2.1	Særlig om prøveløslatelse med vilkår om opphold i institusjon eller kommunal boenhet	49
5.3	Vilkår fastsatt av kriminalomsorgen, strl. § 39g (2)	52

<u>6</u>	<u>ETTERVERN – TIDEN ETTER AT DEN DOMFELTE ER LØSLATT PÅ PRØVE</u>	<u>53</u>
6.1	Innledning	53
6.2	Oppfølging av friomsorgen	53
6.3	Endring av fastsatte vilkår i prøvetiden	57
6.4	Gjeninnsettelse på grunn av brudd på fastsatte vilkår	58
6.5	Nye straffbare forhold i prøvetiden	61
<u>7</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>62</u>
<u>8</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>65</u>

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema og problemstilling

Tittelen på denne oppgaven er ”Prøveløslatelse av forvaringsdømte”. Forvaring er en av straffereaksjonene i det norske rettssystemet, nærmere bestemt én av tre særreaksjoner. Forvaring skiller seg fra alminnelig fengselsstraff ved at den er tidsubestemt, noe som innebærer at den opprinnelige dommen kan forlenges et ubegrenset antall ganger. Det skal imidlertid alltid settes en tidsramme for forvaringen og som hovedregel også en minstetid. Denne minstetiden har betydning for når den forvaringsdømte tidligst kan prøveløslates. Prøveløslatelse vil si at den forvaringsdømte løslates på prøve før forvaringstiden løper ut.

Jeg vil i denne oppgaven foreta en vurdering av om regelverket og praktiseringen rundt prøveløslatelsen av forvaringsdømte er optimal, sett i forhold til den enkelte domfelte og samfunnets krav på sikkerhet. Fokuset vil bli rettet mot den såkalte ”utslusingen”, som vil si tilbakeføringen til en normalisert tilværelse i samfunnet. Jeg ønsker å se på hvordan kriminalomsorgen tilrettelegger for endring og rehabilitering frem mot en eventuell prøveløslatelse og videre se på hva som møter vedkommende utenfor murene når prøveløslatelsen er et faktum.

1.2 Avgrensning

Det vil i denne fremstillingen bli avgrenset mot prøveløslatelse fra ordinær, tidsbestemt straff, selv om noen av de samme vurderingstemaene vil gjøre seg gjeldene der som ved prøveløslatelse fra forvaring. Prøveløslatelse fra ubetinget dom er regulert i lov om gjennomføring av straff mv. av 18. mai 2001 nr. 21 (heretter strgfjl.) §§ 41-45.

Det avgrenses videre mot de to andre særreaksjonene, herunder tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg. Disse er regulert i Almindelig borgelig straffelov av 22. mai 1902 nr.

10 (heretter strl.), henholdsvis §§ 39 og 39a. Særreaksjonene tvungen psykisk helsevern og tvungen omsorg skiller seg fra forvaring ved at disse kun anvendes overfor utilregnelige lovbrøyttere.

Oppgavens omfang gjør det videre nødvendig å avgrense mot utenlandske forvaringsdømte. Tema fordrer mange og kompliserte problemstillinger. At domfelte er besluttet utvist eller har fått forhåndsvarsel om utvisning, vil få stor betydning for soningsforholdene og spørsmålet om prøveløslatelse.¹

Det må også presiseres at jeg i den videre fremstilling i all hovedsak vil fokusere på hvordan forvaringsinstituttet praktiseres på Ila fengsel og forvaringsanstalt, da størsteparten av de forvaringsdømte tar opphold der.

1.3 Rettskilder og metode

Ved tolkning av regelverket vil jeg benytte tradisjonell juridisk metode. Det er her loven, forarbeider, reelle hensyn og rettspraksis som kommer til anvendelse.

Oppgaven omhandler et strafferettslig tema. Strafferetten skiller seg fra andre rettsområder ved at ordlyden skal tillegges større vekt enn ellers. Ordlyden skal på strafferettens område være klar, da straff er et sterkt inngrep i den privates rettsfære. I lys av at forvaring er den strengeste straffen i det norske rettssystemet, gjør dette seg særlig gjeldene her.

Reglene om idømming av forvaring, samt reglene for prøveløslatelse fra forvaring, reguleres i strl. kapittel 2, nærmere bestemt §§ 39c - 39h. Gjennomføring av forvaring reguleres imidlertid til dels i strgf., dels i forskrift av 5. mars 2004 nr. 481 om gjennomføring av særreaksjonen forvaring (heretter forvaringsforskriften), og endelig i retningslinjer om gjennomføring av forvaring av 28.06.2007. Idet strgf. alene gir liten

---

¹ Jf. retningslinjene til forvaringsforskriften § 14

veiledning hva gjelder gjennomføring av forvaringsstraffen, må sistnevnte forskrift med tilhørende retningslinjer tillegges stor vekt.

Prosessen frem mot dagens regelverk har vært lang. For å forstå utviklingen og hensynet bak reglene, må forarbeidene tillegges stor vekt. Det vil i den videre fremstilling særlig legges vekt på NOU 1990:5 *Strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner*. Videre vil Ot.prp. nr. 87 (1993-1994) og Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) være av stor betydning.

Rettspraksis vil bli trukket inn der dette er av betydning. I denne oppgaven vil særlig underrettspraksis bli benyttet, da det i all hovedsak er tingretten og lagmannsretten som behandler og avgjør spørsmål om prøveløslatelse fra forvaring.

Satt opp i mot oppgavens tema og problemstilling, vil fremstillingen i stor grad bære preg av retts sosiologiske elementer og rettspolitiske vurderinger. I tillegg til en fremstilling av gjeldende rett, vil oppgaven også inneholde en fremstilling av hvordan reglene fungerer i praksis og hvordan de ideelt sett burde ha fungert. Dette resulterer i at oppgaven på disse punkter vil avvike fra tradisjonell juridisk metode. Av samme grunn vil det også bli tatt i bruk en del utradisjonelle kilder. Det er kriminalomsorgen som har ansvaret for gjennomføring av forvaringsstraffen. Oppgavens fremstilling av hvordan forvaringsstraffen er ment å skulle gjennomføres vil i stor grad basere seg på hefter og rapporter utgitt av kriminalomsorgen.²

En del av fremstillingens vurderinger vil baseres på allerede foretatte rapporter. Møland-utvalgets rapport "Etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring" av 2008, vil bli tillagt stor vekt. Videre har jeg valgt å intervju noen av de aktørene som er relevante i prosessen frem mot en prøveløslatelse. Det

---

² F.eks: Rapport av fengselsdirektør Bjarkeid (2008), *"Innhold i og gjennomføring av forvaring ved Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt"*

vil i oppgaven komme tydelig frem når fremstillingen er basert på deres uttalelser.

1.4 Den videre fremstilling

Fremstillingen er kronologisk bygget opp. Jeg vil kapittel 2 starte med en kort historikk og bakgrunnen for innføring av særreaksjonen forvaring, for deretter gå over til å se på gjeldene rett rundt reglene om idømmelse av forvaring. Kapittel 3 behandler innholdet i forvaringsstraffen, som igjen vil ha betydning for hoveddelen om prøveløslatelse i kapittel 4. Jeg vil her se nærmere på vurderingskriteriet ved prøveløslatelsesspørsmålet og videre ta for meg prosessen frem mot en prøveløslatelse. I kapittel 5 behandles mulighetene for å fastsette vilkår som en betingelse for løslatelsen og i kapittel 6 vil jeg ta for meg tiden etter prøveløslatelse. Det vil underveis bli foretatt en del de lege ferenda vurderinger, og jeg har sett det som mest hensiktsmessig å knytte disse opp til de ulike delene av regelverket. Vurderingene vil bli sammenfattet i avslutningen i kapittel 7.

2 Reglene om forvaring

2.1 Historikk og bakgrunn

Straffeformen forvaring, slik vi kjenner den i dag, har eksistert som straffereaksjon i Norge siden 1. januar 2002. Dens historie strekker seg likevel langt tilbake i tid. Hvordan samfunnet på mest hensiktsmessig måte bør beskytte seg mot særlige farlige lovbrøyttere, har vært gjenstand for vanskelige overveielser gjennom en usedvanlig langvarig og grundig lovgivningsprosess.³ Som særreaksjon kom forvaring, sammen med sikring, for første gang inn i norsk strafferett med straffeloven av 1902. Ved en lovrevisjon i 1929 fikk både sikring og forvaring den utforming som har vært stående frem til straffeformene ble opphevet og erstattet av dagens særreaksjonsordning. Sikring og forvaring var tidligere særforholdsregler overfor farlige eller kroniske tilbakefallsforbryttere. Sikring tok sikte på

---

³ RA-2001-4, kapittel I

nærmere definerte kategorier av psykisk avvikende lovbreakere. Forvaring var derimot beregnet på ”normale” tilbakefallsforbrytere som hadde begått kriminalitet av grovere art hvor vanlig straff ikke ble betraktet som tilstrekkelig.⁴

Straffeformen forvaring ble benyttet i varierende grad i årene etter lovrevisjonen i 1929. I 1963 ble den siste forvaringsdom avsagt. Bruken av sikring ble derimot benyttet helt frem til 2002, både overfor tilregnelige og utilregnelige lovovertridere. Overfor tilregnelige lovovertridere kom sikring i tillegg til straff utmålt på vanlig måte. Dette såkalte dobbeltsporede system ble etter hvert gjenstand for sterk kritikk, og sikring ble av Straffelovrådet foreslått avskaffet i 1973. Rådet ønsket ikke å avskaffe enhver tidsubestemt reaksjon, men foreslo en tidsubestemt straff for visse lovovertridere som er ”særlig farlige for andres liv, legeme, helse eller frihet”. Straffeformen fikk navnet forvaring.⁵ Det skulle gå ytterligere to tiår før reglene om forvaring ble vedtatt. Reglene ble i løpet av den tiden vurdert i to omganger av Straffelovkommissjonen og deretter av Særreaksjonsutvalget, som i 1985 ble opprettet som et underutvalg av Straffelovkommissjonen. Særreaksjonsutvalget fikk som oppgave å vurdere særreaksjonene på nytt og de la i 1990 frem sin innstilling i NOU 1990:5 *Strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner*. Dagens regler bygger i det vesentlige på denne innstillingen.

Ved lovendring den 17. januar 1997, erstattet forvaring den gamle sikringsordningen av tilregnelige lovbreakere. Loven trådte i kraft 1. januar 2002. Forvaring ble da innført som en av tre strafferettslige særreaksjoner i Norge. Da forvaring er å anse som straff, jf. strl § 44, kan reaksjonen kun anvendes ovenfor tilregnelige lovbreakere. Personer som er utilregnelige i gjerningsøyeblikket, idømmes i stedet særreaksjonene tvungen psykisk helsevern eller tvungen omsorg.

---

⁴ Andenæs (2005) s. 498

⁵ NOU 1974:17, jf. Andenæs (2005) s. 499

2.2 Rettsreglene om idømming av forvaring, strl. §§ 39c til 39e

2.2.1 Generelt

Forvaring er en tidsubestemt frihetsstraff for særlig farlige, tilregnelige lovbyggere.

Straffeformen er i dag det eneste virkemidlet det norske rettsvesenet har til disposisjon for å idømme lovbyggere en reell livstidsdom, da det ikke er noen øvre grense for en slik doms varighet.⁶ Reglene om idømming av forvaring finner vi i strl. §§ 39c til 39e. Straffeformen er en særreaksjon, da forvaring både er en reaksjon på en forbrytelse som er begått, men også et middel for å hindre nye alvorlige forbrytelser i fremtiden.⁷ Forvaring kan derfor sees på som samfunnets preventive nødverge.

Forvaringens formål følger av forvaringsforskriften § 2:

”Gjennomføring av forvaring skal ivareta samfunnets behov for sikkerhet mot ny alvorlig kriminalitet fra den forvaringsdømtes side. Innenfor sikkerhetsmessig forsvarlige rammer skal den forvaringsdømte gis mulighet for å endre sin adferd og tilpasse seg et liv i frihet.”

Det er hensynet til samfunnsvernet som begrunner reaksjonen.⁸ Formålet med forvaringsstraffen tilsier at alle tiltak som settes i verk for å fremme den domfeltes rehabilitering og sosiale tilpasning, både i anstalt og i forbindelse med prøveløslatelse, må veies opp mot hensynet til samfunnets sikkerhet.

Forvaring er etter strl. § 15 (1) å anse som alminnelig straff og kan av den grunn kun idømmes tilregnelige lovbyggere. Det er derfor en forutsetning at samtlige straffbarhetsvilkår er oppfylt før en kan idømmes forvaring.

---

⁶ www.wikipedia.org, søkeord ”forvaring”

⁷ Storvik (2003) s. 267

⁸ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 82

2.2.2 Grunnvilkåret, strl. § 39c (1)

Det er et grunnvilkår for å idømme forvaring at *”tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet...”*, jf. strl. § 39c (1). Grunnvilkåret viser nettopp at forvaring er en særreaksjon som kun skal benyttes i ekstraordinære tilfeller.⁹ Etter ordlyden skal forvaring ikke idømmes i de tilfeller hvor ordinær tidsbestemt straff antas å ville gi tilstrekkelig grad av samfunnsbeskyttelse. Sentralt for dette vilkåret er en vurdering av tilbakefallsfaren for den tiltalte. Vurderingen blir om den domfelte vil kunne begå en ny alvorlig forbrytelse etter å ha gjennomført hele den alternative fengselsstraffen, eller om den alternative fengslestraff vil være så lang at forvaring ikke er nødvendig.¹⁰

Det er tilbakefallsfaren på domstidspunktet som i utgangspunktet skal legges til grunn, men da vurderingstemaet er om tidsbestemt straff er tilstrekkelig, vil det være nødvendig å vurdere hvor langt inn i fremtiden tiltalte vil måtte anses som farlig.¹¹ Høyesterett har uttalt at andre hensyn enn samfunnsvernet ikke er relevant i vurderingen av om forvaring skal idømmes. Det skal f.eks ikke legges vekt på at den domfelte kan ha nytte av forvaringsdommen.¹²

Bestemmelsen er en ”kan-regel” og retten må derfor velge mellom tidsbestemt eller tidsubestemt straff. Høyesterett har i denne sammenheng uttalt at det skal mye til for å legge til grunn at tidsbestemt straff ikke er tilstrekkelig, jf. Rt-2006-641. Saken gjaldt en person som i lagmannsretten var dømt til forvaring for overlagt drap med en tidsramme på 13 år og minstetid på 8 år. Høyesterett kom til at 15 år tidsbestemt straff var tilstrekkelig til å verne samfunnet, blant annet på grunn av domfeltes unge alder og fordi de antok at det narkotikamiljø han var en del av ville være oppløst etter løslatelse.¹³

---

⁹ Rieber-Mohn (2003) punkt 1.1

¹⁰ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 83-84

¹¹ Rieber-Mohn (2003) punkt 1.1

¹² Jf. Rt-2002-668

¹³ Storvik (2007) s. 90

Foruten grunnvilkåret om at tidsbestemt straff ikke er tilstrekkelig til å beskytte samfunnet, må de såkalte alternative særvilkårene i strl. § 39c (1) nr. 1 eller nr. 2 være oppfylt. Med bakgrunn i rettspraksis kan det virke som om det for domstolen er naturlig å ta stilling til grunnvilkåret etter at særvilkårene er funnet oppfylt.¹⁴

2.2.3 Første alternative særvilkår, strl. § 39c (1) nr. 1

Det første særvilkåret oppstilles i strl. § 39c (1) nr. 1. Dette er å anse som hovedbestemmelsen.¹⁵ Her oppstilles krav om en viss type lovbrudd, da ikke alle lovbrudd kan føre til forvaring. Lovbryter må ha begått eller forsøkt å begå:

”[...]en alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsforbrytelse, ildpåsettelse eller annen alvorlig forbrytelse som har krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare.”

Forarbeidene nevner eksempler på lovbrudd som faller innenfor disse kategoriene.¹⁶ Det kan være drap, ran, seksualforbrytelser og legemsbeskadigelse. Tyveri og narkotikaforbrytelser er imidlertid lov kategorier som faller utenfor. Typisk for de lovbrudd som faller utenfor, er at det er krenkelser av rene offentlige interesser og forbrytelser som bare indirekte kan true andres liv og helse. Det er således de alvorlige, personlige integritetskrenkelser forvaringen skal beskytte mot.¹⁷

Det kan idømmes forvaring etter strl. § 39c (1) nr. 1 også dersom de oppnevnte rettsgodene liv, helse eller frihet har blitt utsatt for fare. Det er her krav om at det må ha vært en konkret fare som utgikk fra den straffbare handling.¹⁸ Dette skiller seg fra regelen i strl. §

---

¹⁴ Se Rt-2002-889 s. 892-894, jf. Andenæs (2005) s. 501

¹⁵ Andenæs (2005) s. 501

¹⁶ Rieber-Mohn (2003) punkt 1.2.1.1

¹⁷ I.c.

¹⁸ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 111-112

39 nr. 1 om overføring til tvungen psykisk helsevern, hvor det kun er krav om fremkallelse av en abstrakt fare, jf. ”kunne” utsettes for fare.

Lovbryteren må ”finnes skyldig” eller ”forsøkt å begå” den alvorlige forbrytelsen. Det følger altså direkte av ordlyden at forsøk og fullbyrdet forbrytelse er likestilte vilkår. ”Finnes skyldig” innebærer at samtlige av de alminnelige straffbarhetsvilkår må være oppfylt. Lovgiver har bestemt at forsøk er tilstrekkelig, da også forsøkshandlinger kan gi grunnlag for å konstatere farlighet. Ved forsøk vil gjerningspersonen ha hatt fullbyrdelsesforsett og det er den onde vilje samfunnet ønsker å straffe. Kun rene tilfeldigheter kan være grunnen til at fullbyrdelse av handlingen ikke har skjedd.¹⁹

I § 39c (1) nr. 1 annet punktum, er det oppstilt et ytterligere vilkår om at det må ”*antas å være en nærliggende fare for at lovbyteren på nytt vil begå en slik forbrytelse...*”. Det er et krav om gjentakelsesfare. En del forhold ved lovbyteren må trekkes inn i vurderingen. Det skal legges vekt på den begåtte eller forsøkt begåtte forbrytelsen sammenholdt særlig med ”*lovbyterens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne*”, jf. tredje punktum. Lovbyterens atferd både forut for og etter lovbruddet er her av betydning, og retten baserer i stor grad sin vurdering på opplysninger fra personundersøkelsen eller den rettspsykiatriske erklæringen som foretas av den tiltalte.²⁰ Gjentakelsesfaren skal vurderes ut fra situasjonen på domstidspunktet og det har i forarbeidene blitt presisert at faren må være kvalifisert og vurderes som reell.²¹

Da forvaring ble innført ved lov av 17. januar 1997 nr. 11, var det i loven et absolutt krav om at vedkommende ”tidligere” hadde begått en alvorlig forbrytelse.²² Dette ble endret ved lovrevisjonen i 2002. Dagens lovtekst presiserer at det ”*særlig skal legges vekt på om lovbyteren tidligere har begått eller forsøkt å begå en alvorlig forbrytelse som nevnt i*

---

¹⁹ www.rechtsdata.no, kommentarer til strl. § 39c, note 318, jf. note 275

²⁰ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 112

²¹ I.c.

²² I.c.

første punktum”, jf. strl. § 39c (1) nr. 1 siste punktum. Det følger imidlertid av lovens forarbeider at det ikke kan utelukkes at enkelte tilregnelige lovbreakere allerede etter å ha begått én alvorlig forbrytelse har vist en så farlig atferd at det av hensyn til samfunnsbeskyttelsen må kunne reageres med forvaring.²³ Dersom lovbreakeren ikke tidligere har begått lovbrudd som nevnt i første punktum, skal det mer til av andre indikasjoner på fare, så som lovbreakeren atferd og sosiale og personlige funksjonsevne, jf. samme bestemmelse tredje punktum.

2.2.4 Andre alternative særvilkår, strl. § 39c (1) nr. 2

Det andre alternative særvilkåret er oppstilt i strl. § 39c (1) nr. 2, og det åpnes her for å idømme forvaring selv om den begåtte forbrytelse isolert sett ikke er så alvorlig. Det er et krav om at lovbreakeren ”*nå*” finnes skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en mindre alvorlig forbrytelse av samme art som nevnt i nr. 1.

Videre er det et krav om at vedkommende tidligere har begått eller forsøkt å begå en alvorlig forbrytelse som nevnt i nr. 1. Det er her sammenhengen mellom den tidligere og den ”*nå*” begåtte handling som gir grunnlag for å idømme forvaring. Momentet om sammenheng i tid vil her få betydning.²⁴ Ligger den tidligere forbrytelse langt tilbake i tid, kreves det mer for å anta at det er en sammenheng mellom handlingene. Videre er det også av betydning om det er snakk om samme type handlinger eller om de straffbare forhold er av ulik art.²⁵

Det vil som regel være avsagt en straffedom på det tidligere forhold, men det er ikke noe krav i loven om at vedkommende er blitt dømt for handlingen, jf. ordlyden ”*tidligere*

---

²³ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 31

²⁴ Rieber-Mohn (2003) punkt 1.2.2.1

²⁵ I.c.

begått".²⁶ Det er mye som tyder på at lovgiver med strl. § 39c (1) nr. 2 har søkt å fange opp en gruppe lovbreakere som tidligere har manifestert farlighet.²⁷

Det også i nr. 2 et krav til gjentakelsesfare, men denne er skjerpet i forhold til nr. 1. Det stilles her et ekstra kvalifikasjonskrav til gjentakelsesfaren, da den må være "*særlig nærliggende*".

2.2.5 Undersøkelser av den siktede, strl. § 39d

Før dom på forvaring kan avsies, skal det foretas en personundersøkelse av den siktede, jf. strl. § 39d (1), jf. strpl. § 161. Denne undersøkelsen foretas som regel av en person oppnevnt av kriminalomsorgen i frihet, jf. strpl. § 163 (1). Hensikten med en personundersøkelse er å danne et grunnlag for rettens vurdering av tilbakefallsfaren. Dette skjer ved en kartlegging av den siktedes oppvekst, atferd og personlighet, vedkommendes forhold til rusmidler som alkohol og narkotika, og eventuelt seksualitet der det er av betydning. Den siktedes fremtidsmuligheter skal også forsøkes kartlagt.²⁸

Personundersøkelse er obligatorisk før det avsies dom på forvaring, med mindre retten etter strl. § 39d (2) i stedet beslutter at det skal foretas en rettspsykiatrisk undersøkelse av siktede. Det følger nærmere bestemt av strpl. § 165 (1) at den siktede skal underkastes rettspsykiatrisk undersøkelse ved en oppnevnt sakkyndig, der retten "*finner det nødvendig*" for avgjørelsen av saken. Etter samtale med dommer i Asker og Bærum tingrett, ble jeg fortalt at selv om hovedregelen etter loven er at det skal foretas personundersøkelse av tiltalte, så er hovedregelen i praksis at det benyttes sakkyndige. Fordelen med å benytte psykiatrisk sakkyndige er at saken blir belyst fra flere sider, slik at retten får et bredere

---

²⁶ NOU 1990:5 s. 114-115

²⁷ Rieber-Mohn (2003) punkt 1.2.2.1

²⁸ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 112

grunnlag for å fatte avgjørelse.²⁹ Det er imidlertid viktig å være klar over at det er retten som skal konkludere i farlighetsvurderingen og ikke de sakkyndige.³⁰

2.2.6 Forvaringens lengde, strl. § 39e

Forvaringen skal opprettholdes så lenge det er fare for at den domfelte vil begå ny alvorlig kriminalitet. Med forvaring menes selve anstaltoppholdet.³¹ Selv om forvaring omtales som en tidsubestemt straff og i praksis ikke har noen øvrig grense, skal det i alle tilfeller fastsette en tidsramme. Etter strl. § 39e (1) skal retten fastsette en såkalt ”lengstetid” eller en ”tidsramme”, som er uttrykket loven anvender. Tidsrammen bør ikke overstige 15 år, og skal ikke overstige 21 år. Utgangspunktet er at tidsrammen ikke skal settes kortere enn den alternative tidsbestemte fengselsstraff.³²

Fastsettelse av en tidsrammen har flere formål. Høyesterett har tidligere uttalt at tidsrammen er ment å ha en symbolsk og psykologisk virkning ovenfor både allmennheten, den dømte selv og den domstol som senere vil måtte avgjøre saken om prøveløslatelse.³³

Selv om tidsrammen ofte omtales som lengstetid, betyr ikke dette at den tidsrammen som settes er en maksimaltid. Forutsatt at kravet til gjentakelsesfare er oppfylt, kan forvaring etter begjæring fra påtalemyndigheten forlenges med inntil fem år av gangen, jf. strl. § 39e (1) annet punktum. En forlengelsessak reises ved tingretten i den rettskrets forvaringen finner sted.³⁴ Det er krav om at dette skjer senest tre måneder før forvaringstidens utløp, som enten vil si forvaringstidens lengstetid eller dens tidligere fastsatte forlengelse. Formålet med en slik regel er å redusere usikkerheten for den forvaringsdømte i den siste

---

²⁹ Tingrettsdommer (2011)

³⁰ Matningsdal og Bratholm (2003) s. 323

³¹ Rieber-Mohn (2003) punkt 1.1

³² Rieber-Mohn (2003) punkt 3.2

³³ Jf. Rt-2002-663, jf. Matningsdal og Bratholm (2003) s. 325

³⁴ Se strpl. §§ 5 og 12

tiden før utløpet av den opprinnelige tidsrammen.³⁵ Det er her ingen begrensning for hvor mange ganger tidsrammen kan forlenges og det er dette som gjør forvaring til en tidsubestemt reaksjon.

Etter strl. § 39e (2) kan det også fastsettes en minstetid for forvaringen, men loven oppstiller ikke noe krav om dette, jf. ordlyden "*bør [...] fastsettes*". Det følger av forarbeidene at det vil kunne stride mot folks alminnelige rettsfølelse dersom den forvaringsdømte blir løslatt etter kort tid, selv om gjentakelsesfare ikke lenger kan konstateres.³⁶ Er det ikke oppstilt noen minstetid, har den forvaringsdømte mulighet til å begjære seg prøveløslatt tidligst ett år etter at dommen er rettskraftig.³⁷ Der retten fastsetter en minstetid, kan ikke denne overstige ti år. Minstetiden har i all hovedsak betydning for når den forvaringsdømte tidligst kan bli prøveløslatt, da prøveløslatelse etter strl. § 39f ikke kan skje før minstetiden er utløpt.³⁸ I praksis settes minstetiden med utgangspunkt i et anslag over når prøveløslatelse etter en vanlig fengselsstraff ville kunne skjedd.³⁹

Når forvaring idømmes, faller tidligere idømt fengselsstraff bort, jf. strl. § 39e (3). En tidsbestemt straff blir uten betydning når en tidsubestemt straff idømmes.⁴⁰

---

³⁵ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 92

³⁶ *ibid.* s. 112

³⁷ Jf. strl. § 39f siste punktum

³⁸ Storvik (2007) s. 62

³⁹ Innst.O.nr.34 (1996-1997) s. 22

⁴⁰ Rieber-Mohn (2003) punkt 3.2

3 Innholdet i forvaringen

3.1 Generelt

Utgangspunktet er at forvaringsdømte skal ha samme rettigheter og plikter som andre fengselsinnsatte. Dette er allikevel lagt til grunn i forarbeidene at forvaringsdommer skal ha et annet innhold enn alminnelig fengselsstraff.⁴¹ En forvaringsdom skiller seg fra vanlig dom ved at en forvaringsdømt må kvalifisere seg til løslatelse. Det er en endring som skal til for at den forvaringsdømte kan bli løslatt⁴², og det må derfor dokumenteres at vedkommende ikke lenger utgjør en fare for samfunnet.

Forvaring skal utholdes i *"anstalt under kriminalomsorgen"*, jf. innledningen i strl. § 39c, og det *"bør"* være i en *"avdeling som er spesielt tilrettelagt for domfelte med særlige behov"*.⁴³ Med dette menes en forvaringsavdeling.⁴⁴ Det eksisterer i dag to landsdekkende forvaringsanstalter. Dette er Ila fengsel og forvaringsanstalt for menn, og Bredtveit fengsel, forvarings- og sikringsanstalt for kvinner. Det er også en avdeling for forvaringsdømte menn i Trondheim fengsel, i tillegg til at noen forvaringsdømte også gjennomfører straffen i ordinære fengsler.⁴⁵ Det følger av forvaringsforskriften § 6 (2) at det kan gjøres unntak fra hovedregelen om opphold i forvaringsanstalt dersom innsattes behov anses å bli ivaretatt i en annen avdeling.

Det heter i forvaringsforskriften § 3 (1) at

"[i]nnholdet i forvaringen skal ta utgangspunkt i domfeltes kriminalitet og tilpasses den enkeltes særlige forutsetninger og behov".

---

⁴¹ NOU 1990:5 s. 111

⁴² Se forvaringsforskriften § 3 (2)

⁴³ Jf. forvaringsforskriften § 6 (1), jf. strgfl. § 11 (3), jf. § 10 (2)

⁴⁴ Jf. retningslinjer til forvaringsforskriften § 6

⁴⁵ <http://www.kriminalomsorgen.no/forvaring.430478-77910.html>

For at straffen skal være tilpasset den enkelte, kreves det høy fagkompetanse og bemanningsfaktor i anstalten. Det er i tillegg behov for et omfattende samarbeid med andre eksterne aktører som offentlige instanser og frivillige organisasjoner. Tiltak som adferdstrening, arbeidstrening, lovbruddsrelatert- og annen programvirksomhet, undervisning og fritidsaktiviteter vil være viktige elementer i gjennomføringen av straffen.⁴⁶ Selv om samfunnssikkerheten skal stå i fokus, skal innholdet i forvaringen tilrettelegges slik at domfelte oppnår en gradvis tilpasning til samfunnet gjennom mer ansvarskrevende gjennomføringsformer og større frihet. Forvaringens fysiske rammer og innhold skal derfor endres etter hvert som tiden går.⁴⁷

Jeg vil i det følgende gi en kortfattet oversikt over hva en forvaringsanstalt etter regelverket skal tilby de forvaringsdømte. En slik fremstilling er nødvendig for forståelsen av sammenhengen mellom de tiltak som gjennomføres under soning og den senere vurdering av om domfelte har endret seg i tilstrekkelig grad, slik at prøveløslatelse er forsvarlig. Hovedfokuset vil ligge på Ila fengsel og forvaringsanstalt. Fremstillingen er basert på heftet ”Forvaring – Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt”, utgitt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning i 2002.

3.2 Strukturert miljøarbeid

Miljøterapeutiske prinsipper er grunnlaget for det arbeidet Ila gjør. Strukturert miljøarbeid innebærer en annerledes tilnærmingsform til de innsatte, der målet er å fremme klientens muligheter for læring, mestring og personlig ansvar.⁴⁸ Avdelingene er lagt til rette for at tjenestemenn blant annet skal være til stede i fellesskapet og spise sammen med de innsatte. Miljøarbeidet skal gjennomsyre arbeidet i alle de miljøer hvor den innsatte oppholder seg over tid, som arbeid, skole, programvirksomhet, fritidsaktiviteter og beboelsesavdelinger.⁴⁹

---

⁴⁶ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 43

⁴⁷ NOU 1990:5 s. 111

⁴⁸ KSF (2002) s. 15

⁴⁹ Storvik (2003) s. 270

3.3 Kontaktbetjent og ansvarsgrupper

Alle innsatte i norske fengsler skal i utgangspunktet ha en kontaktbetjent.⁵⁰ Dette er særlig viktig ved forvaring, der kontaktbetjenten skal arbeide aktivt sammen med den innsatte i motivasjons- og endringsprosessen. Kontaktbetjentordningen skal være en integrert del av den daglige driften i anstalten, som støttespiller og kontaktperson.

Kontaktbetjenten har ansvar for å forberede saker til ansvarsgruppemøtene.⁵¹ På Ila blir det etablert en ansvarsgruppe rundt hver enkelt forvaringsdømt, hvor formålet er å tilrettelegge soningen og planlegge den første fasen etter løslatelse. Sammensetningen av gruppen er basert på tverrfaglighet. Foruten den domfelte selv, består ansvarsgruppen av avdelingsleder, kontaktbetjent, sosialkonsulent, arbeids- eller skolekontakt og sykepleier. Avhengig av hvor den domfelte er i soningen, kan også representanter fra f.eks friomsorgen og NAV bli innkalt.⁵²

3.4 Skole og arbeid

Som en del av endringsarbeidet, er tilbud som skole og arbeid viktige faktorer for en reintegrering i samfunnet. Dette er også et viktig element for å hindre tilbakefall til kriminalitet. Ansvar for grunnskole- og videregående opplæring i det enkelte fengsel er lagt til fylkeskommunen.⁵³ Det tilbys basisfag på flere nivåer og videregående opplæring innen yrkesfag og allmennfag. Gjennom spesialpedagogisk kompetanse skal det også tilbys hjelp til innsatte med lese- og skrivevansker og videre norskopplæring for fremmedspråklige.⁵⁴ Anstalten er ikke forpliktet til å gi innsatte opplæring på universitets-

---

⁵⁰ Rundskriv KSF 02/2002, under punkt ”Hvem omfattes av kontaktbetjentordningen”.

⁵¹ Bjarkeid (2008) s. 7

⁵² I.c.

⁵³ Bjarkeid (2008) s. 16

⁵⁴ KSF (2002) s. 26

eller høyskolenivå, men dette kan tilrettelegges for innsatte som ønsker det.⁵⁵

Arbeidsdriften i anstalten skal legge til rette for en trygg og sikker sysselsetting.⁵⁶ Formålet med sysselsettingen er ikke kun å aktivisere den innsatte, men viktigere; å tilføre ferdigheter, kunnskaper og formell kompetanse for å styrke innsattes mulighet for arbeid etter løslatelse. I tillegg vil man også søke å gjøre både skole og arbeid til gode arenaer for å lære sosiale normer og omgangsformer.⁵⁷ Det skal foreligge et tett samarbeid mellom kriminalomsorgen og NAV, slik at de innsatte sikres informasjon og veiledning om NAV sine arbeidstjenester.⁵⁸

3.5 Program og samtalegrupper

Det heter i forarbeidene at forvaringsanstalten skal *”videreutvikle programmer som har som målsetting å gi de domfelte bedre selvinnsikt og evne til å mestre tilværelsen”*.⁵⁹

Den forvaringsdømte skal oppfordres til å delta i programvirksomhet, da dette kan bidra til en kontinuerlig og vedvarende motivasjons-, lærings- og endringsprosess. En viktig komponent i endringsarbeidet, er de kognitive atferdsorienterte programmene som fokuserer på å forandre hvordan den forvaringsdømte tenker, dennes holdninger, mål og ønsker.⁶⁰ Eksempler på slike kognitive programmer er ”Ny start” og ”RIF” (Rus i fengsel). Programmet ”Ny start” fokuserer på mellommenneskelige forhold og det jobbes med problemløsning, kommunikasjon, kritisk tenkning og sosiale ferdigheter.⁶¹ ”RIF” (Rus i fengsel) er et program spesielt utviklet for rusmisbrukere. Deltagerne skal jobbe med å utvikle strategier som kan virke som en erstatning for det rusen gir ham. Fokuset ligger på å

---

⁵⁵ Bjarkeid (2008) s. 16

⁵⁶ ibid. s. 17

⁵⁷ ibid. s. 18

⁵⁸ ibid. s.19

⁵⁹ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 43

⁶⁰ Andersson (2004), jf. Johnsen (2006) s. 75

⁶¹ KSF (2002) s. 23

øke bevisstheten om forholdet mellom rusmisbruk og kriminalitet.⁶²

Ila tilbyr også samtalegrupper av ulike slag. Samtalegruppene skiller seg fra de kognitive programmene ved at det er de emosjonelle og opplevelsesmessige sider ved temaet som vektlegges. Det gjennomføres blant annet samtalegrupper om vold, drap, sedelighet og rus. Mye brukt i forvaringsanstalt er ”ATV” (Alternativ til vold), hvor innsatte sitter sammen og snakker om egne erfaringer med-, tanker om- og holdninger til vold.⁶³ Målet er å øke bevisstheten i forhold til egen kriminalitet og dens konsekvenser. Det finnes også tilsvarende samtalegrupper med temaer som rus og sedelighet.

Frivillighet er en grunnregel i rehabiliteringsarbeidet og dette knytter seg spesielt til samtalegrupper og programvirksomhet.⁶⁴ For de forvaringsdømte handler endringsarbeidet om å involvere seg i de tiltakene som fengselet kan tilby, slik at de selv kan gjøre en innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster.

3.6 Fritidsaktiviteter

Ila skal legge til rette for et variert fritids- og kulturtilbud. Det kan skilles mellom styrte og ikke-planlagte aktiviteter. Eksempler på fritidsaktiviteter er sport og lagspill, musikk, film og litteratur. Ila definerer fritid som *”den tiden som ikke er viet til forpliktet arbeid, skole eller annen sysselsetting”*.⁶⁵ Selv om fritiden skal være en avkobling for den forvaringsdømte, anses også fritiden som en arena for endringsarbeid. Anstalten bruker fritidstilbudene som en observasjonsarena for å observere den forvaringsdømtes evne til å bruke fritiden og være sosial.⁶⁶

---

⁶² I.c.

⁶³ I.c.

⁶⁴ Johnsen (2006) s. 78

⁶⁵ KSF (2002) s. 24

⁶⁶ I.c.

3.7 Teori og praksis

På hjemmesiden til Ila fengsel og forvaringsanstalt frontes ordene ”Trygghet gjennom endring”.⁶⁷ Kriminalomsorgens sentrale forvaltning sier i sin beskrivelse av forvaringsanstalten:

*”Ila [skal] være særlig tilpasset med hensyn til bygningsmasse, innhold, samt størrelse og sammensetning av personale... Virksomheten skal være basert på individuelle mål om bedret adferdsmestring gjennom et samordnet, helhetlig metodisk arbeid... Den forvaringsdømte skal sone i et miljø som fremmer og påminner om samhandling, empati og fellesskap... [Soningen skal være] fundamentert på et humanistisk menneskesyn, etikk, teori, metode og praksis.”*⁶⁸

Det er også i forarbeidene presisert at innholdet i forvaringen skal tilrettelegges slik at den domfelte får bedre selvinnsikt og bedre evne til å mestre tilværelsen.⁶⁹ Det kan stilles spørsmålstegn ved om lovgivers intensjoner om at forvaringsstraffen skal ha et annet innhold enn alminnelig fengselsstraff gjennomføres i praksis, eller om det i hovedsak er mangel på ressurser som hindrer en optimal gjennomføring. Det er ikke sjelden slik at de uttalte formål i lovgivningen uttrykker de ideelle snarere enn de reelle mål.⁷⁰ Dette er en del av den rettssosiologiske debatten om rettens tilsiktede og utilsiktede virkninger.

Straffelovkommisjonens formann og tidligere høyesterettsdommer Georg Fredrik Rieber-Mohn kom i juli 2006 med kritikk av de ulike regjeringene som har styrt etter innføringen av forvaringsordningen i 2002, for ikke å ha fulgt opp intensjonene om et annet soningsinnhold enn ved alminnelige fengselsstraffer. Rieber-Mohn var klar i sin tale og mente at myndighetene ikke har satt inn de ressursene som var forutsetningen for

---

⁶⁷ www.ilafengsel.no, startsidene

⁶⁸ KSF, Hefte ”Forvaring – Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt” (2002) s. 2

⁶⁹ Ot.prp.nr.46 (2002-2001) s. 43

⁷⁰ Mathiesen (2005) s. 44

forvaringsinstituttet.⁷¹ Etter samtale med dommer i Asker og Bærum tingrett, fikk jeg inntrykk av at også han mener dette er et spørsmål om ressurser. Dommeren var likevel klar på at Ila gjør mye bra innenfor knappe ressurser.⁷²

Forvaringsfange ved Ila fengsel og forvaringsanstalt, Halvard D. Pettersen ytret også sine meninger i kronikk i Aftenposten den 29. juli 2006. Han mener det har blitt snakket med store ord om forutsetningen for den ytterliggående særreaksjonen forvaring. Forutsetningen var nettopp at samfunnet skulle stille ressurser ut over det vanlige til rådighet, slik at den dømte i samarbeid med forvaringsanstalten skal få anledning til å ta tak i livet sitt. Det viser seg, sier han, at *”den forvaringsdømte tilbringer tiden i omgivelser og under tilbud som er stikk motsatt den propagandaen som ble presentert før pådømmelsen”*.

Justis- og politidepartementet oppnevnte i 2006, i samråd med Helse- og omsorgsdepartementet, en utregningsgruppe (Mæland-utvalget), ledet av psykiater Øystein Mæland, som fikk i oppgave å utarbeide en foreløpig rapport om særreaksjonene. Resultatet ble rapporten ”Etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring”. Utredningsgruppen ble blant annet bedt om å foreta en bred vurdering av forvaringsinstituttet, herunder om instituttet fungerer etter intensjonene. Blant spørsmålene de ønsket å få svar på var om Ila egen beskrivelse fremstår som dekkende for det tilbudet som faktisk gis de forvaringsdømte og videre om Ila beskrivelse gir grunn til å anta at forvaring innebærer en kvalitativ annerledes straffegjennomføring enn ordinær, tidsbestemt straff. Det ble i denne anledning innhentet uttalelser fra noen av Ila samarbeidspartnere, herunder Kompetansesenteret i Oslo, Brøset kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri, Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS), Rud videregående skole, Psykiatrisk senter i Bærum (Ila-teamet) og fengselspresten ved Ila.

---

⁷¹ Artikkel i Aftenposten 17. juli 2006

⁷² Tingrettsdommer (2011)

På ulike måter ble det i rapporten påpekt fra Ila samarbeidspartnere at anstaltens redegjørelse kan ses på som en idealisert fremstilling. Det så ut til å være enighet om at Ila beskrivelse i hovedsak virker dekkende for selve tilbudet, men at realiteten er en annen.⁷³ Mengden og bredden i programtilbudet på Ila er det som i størst grad skiller forvaringsstraffen fra soning i ordinært fengsel.⁷⁴ Noen aktører var imidlertid usikre på hvor godt programvirksomheten er integrert i anstaltens totale virksomhet.⁷⁵ De var av den oppfatning at det som oppnås i programvirksomheten, ikke alltid følges opp og styrkes på andre felt under soningen, som miljø, skole, arbeid og fritid.

Selv om Ila har et godt og dekkende tilbud om deltagelse i programvirksomhet og annen behandling, kom det frem at det videre kan stilles spørsmål om hvorvidt den sterke vektleggingen som tillegges den domfeltes deltakelse, er godt faglig begrunnet i dokumentasjon om en faktisk endrende effekt.⁷⁶ Det brukes enorme ressurser på å denne type tilbud. Bør det heller brukes mer ressurser på forskning rundt effekten av denne type behandling? Det er i dag dårlig dokumentert hvorvidt behandlingstilbudet på Ila faktisk fører til en endring hos den domfelte og videre hvorvidt denne endring har en overføringsverdi til livet utenfor murene. Som en videreføring av dette, ble det også bemerket av flere av Ila samarbeidspartnere at ressursbruken på endringsarbeid i anstalten, ikke står i stil til de ressurser som brukes etter løslatelse.⁷⁷

Rapporten viste videre at flere av anstaltens samarbeidspartnere mente det er noe problematisk at deltagelse i behandlingstilbudet er basert på frivillighet. Det er klart at deltagelse i samtalegrupper og annen programvirksomhet er verdifullt, men når deltagelsen er frivillig, blir ofte resultatet at de innsatte som velger å avstå blir oppfattet som lite motiverte og negative. Selv om formålet med deltagelse i programvirksomhet og

---

⁷³ Mæland-utvalget (2008) s. 103

⁷⁴ *ibid.* s. 104

⁷⁵ *ibid.* s. 100

⁷⁶ *ibid.* s. 102

⁷⁷ *ibid.* s. 102

samtalegrupper er å endre de domfelte, er det mye som tyder på at mange deltar kun for å ”sanke poeng”, da de vet det får betydning ved vurdering av permisjoner og prøveløslatelser. Resultatet blir at de ressurssterke utnytter dette systemet og at de ressurssvake faller igjennom.⁷⁸

Personlig mener jeg straffelovens forarbeider gir en noe vag beskrivelse av hva et annerledes innhold i forvaringsstraffen skal være. I følge forarbeidene skal det tas sikte på å gi de forvaringsdømte et helhetlig døgntilbud hvor ”atferdstrening, arbeidstrening, programvirksomhet, undervisning og ulike fritidsaktiviteter er viktige elementer”.⁷⁹ Nå er situasjonen den at mange av de tilbudene som gis de forvaringsdømte på Ila også tilbys i andre ordinære fengsler. Det er derfor omfanget av dette tilbudet som i så fall gjør at forvaringsstraffen kvalitativt sett er annerledes enn andre straffegjennomføringsformer. Videre er det tydelig at mangel på tilstrekkelige tildelte ressurser er et problem. Det er snakk om en svært sårbar gruppe straffedømte, og innenfor kriminalomsorgens samlede budsjett, bør de forvaringsdømte prioriteres i større grad. Ellers brytes forutsetningene for forvaringsinstituttet.

4 Prøveløslatelse fra forvaring

4.1 Regelen om prøveløslatelse, strl. § 39f

Dersom vilkårene for forvaring ikke lenger er oppfylt og/eller lengstetiden utløper uten at retten har gitt dom på forlengelse⁸⁰, skal den forvaringsdømte løslates. Løslatelsen er da endelig. Forvaringsdømte kan også løslates før lengstetiden utløper, men da skjer løslatelsen på prøve med eventuelle fastsatte vilkår.

---

⁷⁸ ibid. s. 102

⁷⁹ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 43

⁸⁰ Jf. strl. § 39e (1) annet punktum

Regelen om prøveløslatelse fra forvaring er oppstilt i strl. § 39f og nærmere regulert i forvaringsforskriften kapittel 5, med tilhørende retningslinjer. Prøveløslatelse kan tidligst skje på det tidspunkt minstetiden utløper.⁸¹ Det heter i første ledd at ”[l]øslatelse før forvaringstidens utløp skjer på prøve med en prøvetid fra ett til fem år”. Ut fra en naturlig språklig forståelse av ordlyden, skal den forvaringsdømte før lengstetiden er utløpt og uavhengig av gjentakelsesfare, aldri løslates uten en prøvetid. Prøvetiden kan vare fra ett til fem år og det kan settes mer eller mindre strenge vilkår som en forutsetning for løslatelsen. Da det ikke kan settes en prøvetid på lengre enn fem år, vil prøvetiden i noen tilfeller løpe ut før lengstetiden er utholdt. Dette viser at forvaringsstraffens tidsubestemte element kan gå i begge retninger. Straffen kan forlenges et ubegrenset antall ganger, men forvaringsdømte kan også løslates før utholdt lengstetid.

En prøveløslatelse forutsetter en begjæring fra domfelte selv eller en begjæring fra kriminalomsorgen på vegne av domfelte.⁸² Prøveløslatelse kan besluttes av kriminalomsorgen dersom påtalemyndigheten samtykker i løslatelsen, jf. strl. § 39f (4). Hvis påtalemyndigheten ikke samtykker, avgjøres spørsmålet ved dom i tingretten, jf. strl. § 39f (2). Se mer om hvem som avgjør spørsmålet i punkt 4.7.

I strl. § 39f (3) er det presisert at en sak om prøveløslatelse ”skal påskyndes”, og i dette ligger det et krav om rask behandling. Bestemmelsen retter seg både mot påtalemyndighet og domstol. For påtalemyndigheten medfører regelen at prøveløslatelsessakene må fremmes umiddelbart og prioriteres foran de fleste andre saker. Domstolene er etter bestemmelsen forpliktet til å gi denne sakstypen prioritet når saker skal berammes. Lovgivers krav om påskyndelse er begrunnet i det usedvanlig sterke inngrep den tidsubestemte straffen representerer overfor den domfelte.⁸³ I tillegg kommer at både

---

⁸¹ Jf. retningslinjene kapittel 5

⁸² Jf. strl. § 39f (2)

⁸³ NOU 1990:5 s. 119

statsadvokatembetene og domstolene enkelte steder i landet er hardt belastet med arbeidsoppgaver.⁸⁴

Proessen frem mot en eventuell prøveløslatelse vil i det følgende bli behandlet kronologisk. Jeg har imidlertid valgt å behandle vurderingskriteriet ved spørsmålet om prøveløslatelse i punkt 4.2, da dette belyser hvorfor endringsarbeidet i anstalten er så viktig. Deretter vil jeg gå over til å se på hva som foregår i anstalten frem til den domfelte begjærer seg prøveløslatt, og videre hvem som avgjør spørsmålet i punkt 4.7.

4.2 Vurderingskriteriet ved spørsmål om prøveløslatelse

Strl. § 39f oppstiller ingen vilkår som må være oppfylt for at prøveløslatelse kan skje, og bestemmelsen inneholder heller ingen direkte henvisning til vilkårene i § 39c for å dømme en person til forvaring. Vurderingskriteriet er derfor ikke klart definert i loven. Domstolen, påtalemyndigheten og kriminalomsorgen er overlatt til å foreta en konkret vurdering av om domfelte antas å ha oppnådd en så stor grad av egenutvikling og ansvarlighet at prøveløslatelse kan anses som sikkerhetsmessig forsvarlig.⁸⁵

Selv om strl. § 39f ikke har noen uttrykkelig henvisning til strl. § 39c, så kan straffelovens oppbygning forstås dit hen at man ved vurderingen av spørsmålet om prøveløslatelse, må tilbake til vilkårene for å idømme forvaring. Dersom vilkårene for forvaring ikke lenger er oppfylt, har domfelte krav på å bli løslatt på prøve.⁸⁶ Strl. § 39c nr. 1 og nr. 2 oppstiller krav om *”nærliggende”* og *”særlig nærliggende”* gjentakelsesfare. Spørsmålet blir om disse vilkår fortsatt er oppfylt. Prøveløslatelse skal med andre ord ikke besluttes dersom det foreligger en konkret og reell fare for nye alvorlige kriminelle handlinger.⁸⁷ Domfelte må kunne vise til en endring siden domsavsigelsen. Det må her imidlertid presiseres at det ikke

---

⁸⁴ Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 90

⁸⁵ Jf. retningslinjene kapittel 5

⁸⁶ Se rettens uttalelse i dom avsagt av Borgarting lagmannsrett 26.05.2008

⁸⁷ Dette kan utledes av Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 111

er et krav om at gjentakelsesfaren er opphørt. Adgangen i strl. § 39g til å fastsette vilkår for prøveløslatelsen⁸⁸, må trekkes inn ved vurderingen av gjentakelsesfaren. Det er de vilkår som fastsettes ved prøveløslatelsen som indikerer tilbakefallsrisikoen – jo større gjentakelsesfaren er, jo flere og strengere vilkår bør settes. Det følger av forarbeidene at reaksjonen ikke skal være lenger eller være strengere enn det som er nødvendig av hensyn til sikkerheten.⁸⁹ Dersom fortsatt forvaring i anstalt ikke lenger er nødvendig for å verne samfunnet, og de fastsatte vilkår og et tilrettelagt prøveløslatelsesopplegg er egnet til å redusere gjentakelsesfaren, skal den forvaringsdømte løslates på prøve. Dette er særlig viktig når domfelte har vært fengslet i lengre tid enn han ville sonet dersom han var blitt idømt ordinær fengselsstraff.⁹⁰

I tråd med alminnelige strafferettslige prinsipper er det ikke den forvaringsdømte som skal bevise at han/hun ikke lenger utgjør et fare for samfunnet. Asker og Bærum tingrett slo i dom av 30. september 2005 fast at ”bevisbyrden påligger utvilsomt påtalemyndigheten” ved spørsmål om prøveløslatelse.⁹¹ Det er påtalemyndighetens oppgave å eventuelt bevise at løslatelse ikke bør finne sted.

Da vurderingskriteriet ikke er klart definert i loven, må man gå til rettspraksis for å forstå hvordan retten vurderer og avgjør prøveløslatelsesspørsmålet. De fleste spørsmål om prøveløslatelser som blir prøvet for retten, avgjøres i Asker og Bærum tingrett, da den største andelen av forvaringsdommer gjennomføres i Ila fengsel og forvaringsanstalt. Det er fremsatt i juridisk litteratur at det er Asker og Bærum tingrett som i stor grad setter standarden for hvor stor risiko samfunnet skal leve med.⁹²

---

⁸⁸ Se mer i kapittel 5

⁸⁹ NOU 1990:5 s. 111

⁹⁰ Størvik (2007) s. 115

⁹¹ Johnsen (2006) s. 81

⁹² Størvik (2007) s. 115

En gjennomgang av rettspraksis viser et mønster i rettens resonnement.⁹³ Retten skal ta stilling til om domfelte har vist tilstrekkelig grad av endring i løpet av soningen. I noen av sakene begrunner retten prøveløslatelsen med at domfelte har fått den optimale nytten av det som kan tilbys innenfor fengselssystemet, og at fortsatt opphold i fengsel vil kunne forverre domfeltes tilstand. I andre saker legger retten vekt på at domfelte har hatt en positiv utvikling, og at behovet for samfunnsvern ikke lenger er til stede. Retten synes å overholde lovgivers intensjoner om at forvaringen ikke skal være strengere eller vare lenger enn det som er nødvendig av hensyn til sikkerheten. Det kan her vises til dom i Asker og Bærum tingrett av 27.10.2006. A var dømt til forvaring med en tidsramme på seks år og en minstetid på tre år for alvorlige seksuelle overgrep mot flere barn. Det ble i retten vist til uttalelser fra fengselets psykologer, som fremhevet at domfelte hadde hatt en tilsynelatende positiv behandlingseffekt og vist tydelig behandlingssamarbeid. Det var likevel usikkerhetsmomenter rundt domfeltes bruk av rusmidler og om han fremdeles hadde seksuell interesse for unge jenter. Ved å fastsette restriktive vilkår, konkluderte retten med at behovet for samfunnsbeskyttelse var oppfylt og besluttet prøveløslatelse.

Vurderingen er vanskelig, da kriteriet for prøveløslatelse ved en tidsubestemt frihetsberøvelse er knyttet til å kunne forutsi fremtidig menneskelig atferd. I vurderingen av om en prøveløslatelse er forsvarlig, berører vi kjernen i kriminalomsorgens virksomhet. Ulike hensyn som ikke alltid lar seg forene, må balanseres. På den ene siden finner vi behovet for å beskytte samfunnet mot ny kriminalitet, og på den andre siden behovet for å gi den forvaringsdømte anledning til personlig utvikling. Målet må være å få vedkommende tilbake til samfunnet. Dette forutsetter at det igangsettes rehabiliterende tiltak, herunder muligheten til å få prøve seg i frihet.

Selv om de ulike hensyn må balanseres, er det viktig å være klar over at formålet med forvaringsordningen først og fremst er å beskytte samfunnet mot ny alvorlig kriminalitet fra

---

⁹³ Jf. LB-2006-167536, Asker og Bærum tingrett 27.10.2006, Asker og Bærum tingrett 26.01.2006, Asker og Bærum tingrett 06.12.2005, Asker og Bærum tingrett 23.06.2005

domfeltes side, jf. forvaringsforskriften § 2. Hensynet til samfunnsvernet skal derfor være styrende. Jussen synes på dette punkt å være ganske klar: Er man i tvil om en prøveløslatelse er forsvarlig, skal samfunnets behov for sikkerhet gå foran.

4.3 Kartlegging og dokumentasjon av endring

Forvaring er en inngripende reaksjon der hverdagen for den innsatte fungerer under svært spesielle og begrensede forhold. Hvordan et menneske handler, påvirkes av den situasjonen mennesket befinner seg i. Forvaringens lengde avhenger blant annet av om det kan dokumenteres at den domfelte har *”oppnådd så stor grad av endring i sin atferd og personlighet at prøveløslatelse er forsvarlig”*.⁹⁴ Vedrørende kartlegging og dokumentasjon av den forvaringsdømte, forvaltes det i kriminalomsorgen en stor makt til å bedømme endring. Utfallet av prøveløslatelsesspørsmålet, vil være påvirket av kriminalomsorgens egen formening om endring hos den forvaringsdømte. Denne makten bør kriminalomsorgen være seg bevisst og forvalte med omhu.

Spørsmålet blir her om kriminalomsorgen med de midler og ressurser de har til rådighet, på en hensiktsmessig og forsvarlig måte klarer å kartlegge den domfeltes utvikling, eventuelt ikke-utvikling.

Kartlegging og dokumentasjon av den forvaringsdømte har flere formål. For det første er det viktig at forvaringsanstalten tidlig, allerede på innsattstakstasjonen, skaffer seg god kjennskap til den innsatte ved å kartlegge dennes forutsetninger og behov. Dette er nødvendig for å overholde forarbeidernes krav til individuell oppfølging⁹⁵. De tilsatte på innsattstakstasjonen skal i samarbeid med psykolog gjennomføre en grundig vurdering av den innsattes behov, daglige fungering, mentale helse, kognitive- og sosiale evner m.m. Den innledende kartleggingen skal også omfatte en vurdering av risikoen for ny

---

⁹⁴ Jf. forvaringsforskriften § 3

⁹⁵ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 41

kriminalitet.⁹⁶ Det vil også bli avholdt et tverrfaglig innkomstmøte, hvor ulike aktører skal bli kjent med den nyankomne og hvor målet er å kartlegge hva slags helsetjenester og behandling som vil være aktuelt.⁹⁷

For det andre har kartlegging og dokumentasjon det formål å kunne følge den forvaringsdømtes utvikling i løpet av soningen, og av den grunn må det foretas en fortløpende journalføring. Konkrete hendelser i anstalten vil som regel bli journalført av de tilsatte som til enhver tid er i nær kontakt med den innsatte. Om det f.eks skulle utarte seg en voldsepisode, skal det kartlegges hva som skjedde både før, under og etter hendelsen. Hensikten med den omfattende kartleggingen er å få oversikt over i hvilke situasjoner den innsatte reagerer og ikke minst hvordan reaksjonen er.⁹⁸ Det er ikke bare konkrete hendelser som skal dokumenteres, men også hvordan den innsatte generelt fungerer i anstalten på daglig basis. Ved kontinuerlig journalføring, kan man sammenligne observasjoner over tid og forhåpentligvis se en utvikling i den innsattes engasjement og deltakelse. Dette benyttes først og fremst til intern bruk i anstalten, men det er vel så viktig å kunne dokumentere utvikling og endring til bruk i retten ved spørsmål om prøveløslatelse.⁹⁹

Erfaring viser at mange innsatte opplever denne type journalføring som stigmatiserende og meningsløs. Det kan igjen vises til kronikk i Aftenposten ”Løgnene om forvaring”, av forvaringsfange ved Ila, Halvard D. Pettersen.¹⁰⁰ Han skriver at det ”omfattende arbeidet med observasjoner og kartlegging” Ila skal foreta, for en stor del kun består av meningsløs daglig skjemaføring av den enkeltes sovetider, arbeidstider, spisetider, hvem som har drukket kaffe med hvem, hvem som oppsøker bibliotek eller treningsrom, hvem man får brev og besøk av osv. Han skriver videre at det hver kveld settes en ”karakter” på den

---

⁹⁶ Jf. Retningslinjene til forvaringsforskriften § 3, under ”Kartlegging og risikovurdering”

⁹⁷ Bjarkeid (2008) s. 6

⁹⁸ KSF (2002) s. 20

⁹⁹ I.c.

¹⁰⁰ Aftenposten, 29. juli 2006

enkeltes medgjørighet, føyelighet, samarbeidsvilje, obsternasighet og underdanighet. Han er klar i sin tale når han sier at dette ikke er måten man utvikler ”domfeltes sosiale tilpasningsevne” og sørger for ”progresjon i den forvaringsdømtes totale situasjon”, slik retningslinjene beskriver innholdet i forvaringsstraffen.

Den viktigste dokumentasjonen er kanskje den som foretas med The Offender Assessment System (OASys), et verktøy for å kartlegge risiko for fremtidig vold eller ny kriminalitet.¹⁰¹ Verktøyet samler inn faktainformasjon til internt bruk og benyttes som et hjelpemiddel i de tilfeller anstalten skal være representert i retten ved spørsmål om prøveløslatelse. Den innsatte blir her intervjuet og resultatene blir vurdert opp mot farlighet. Ila har egne psykologer som blant annet har i oppgave å utføre disse systematiske risikovurderinger.¹⁰²

En stor del av kartleggings- og vurderingsarbeidet baserer seg på observasjon. Jeg mener det er en svakhet ved forvaringsinstituttet at den observasjonen som foretas i all hovedsak skjer i forvaringsanstalten, da dette er en ”kunstig” setting. Nyttens av slike observasjoner vil derfor være svært begrenset med tanke på å kunne uttale seg om hvordan vedkommende vil fungere ute i samfunnet i forhold til faren for tilbakefall. Det er derfor nødvendig at de tilsatte får anledning til å observere den forvaringsdømte i andre omgivelser enn bak de høye murene på Ila. Det bør av denne grunn etterstrebes, i større grad enn det gjøres i dag, å innvilge fremstillinger og permisjoner slik at man har et mer realistisk vurderingsgrunnlag ved spørsmålet om prøveløslatelse. Det har vist seg at mange forvaringsdømte som løslates på prøve, aldri har vært på permisjon. Det bør på dette punkt etterstrebes å få i stand et regelverk som gjør det mulig å behandle de forvaringsdømte mer fleksibelt, spesielt med tanke på viktigheten av at den forvaringsdømte prøves under ulike grader av frihetsberøvelse.¹⁰³ Det følger av forvaringsforskriften § 11 at permisjoner kun skal innvilges når sikkerhetsmessige hensyn og hensynet til den alminnelige rettsoppfatning ikke er til hinder for det. Det er naturligvis viktig at permisjonen er

---

¹⁰¹ KSF (2002) s. 20

¹⁰² Bjarkeid (2008) s. 21

¹⁰³ NOU 1990:5 side 111

sikkerhetsmessig forsvarlig, men dette kan i mange tilfeller løses ved å bruke mer ressurser på sikkerheten utenfor anstalt. Oppfølgingen av den domfelte må bli tettere jo større friheten er.

Selv om det i dag brukes ressurser på fremstillinger med følge av betjenter slik at den forvaringsdømte skal kunne observeres og veiledes i sitt møte med samfunnet, er denne formen for sosial trening kortvarig og dermed lite hensiktsmessig. Ønsket om å observere den forvaringsdømte under andre rammer og over lengre tidsperioder, er et godt argument for å innføre obligatorisk overføring til mindre restriktive fengsel før den innsatte løslates på prøve. Se mer om dette i punkt 4.5.7.

4.4 Tverrfaglig samarbeid ved utslusning

Et strukturert miljøarbeid og individuelt tilrettelagte påvirknings- og læringstiltak skal sammen med et betydelig kartleggings- og vurderingsarbeid være de sentrale elementene i endrings- og utslusingsarbeidet.¹⁰⁴ Disse faglige utfordringene krever at forvaringsanstalten har et stort personale og en tverrfaglig sammensetning som dekker ulike kompetanseområder.¹⁰⁵

For å oppfylle de kriteriene forarbeidene har satt for innholdet av soningen, må det arbeides tverrfaglig med de forvaringsdømte, men også samarbeides tverrfaglig.¹⁰⁶

Forvaringsanstalten skal være tverrfaglig sammensatt innen anstaltens egen personalgruppe, men også i forhold til eksterne forvaltningssamarbeidspartnerne. Det er her viktig at de ulike faggruppene er representert i en forholdsmessighet som gir optimal effekt og at endrings- og utslusingsarbeidet sikres gjennom gode samarbeidsavtaler og formalisert tverrfaglighet¹⁰⁷. Et tverrfaglig samarbeid er også nødvendig under prøveløslatelsen, da

---

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 41

¹⁰⁵ KSF (2002) s. 2

¹⁰⁶ Bjarkeid (2008) s. 38

¹⁰⁷ KSF (2002) s. 16

endringsarbeidet ikke stopper selv om vedkommende da befinner seg utenfor murene. Det er nødvendig at den prøveløslatte har et nødvendig støtteapparat rundt seg.

Faggruppene internt på Ila består henholdsvis av sikkerhetstjenesten, som er tilsatte med fengselsfaglig bakgrunn, arbeidsdriften, teknisk avdeling, og sosialavdelingen med sosionomer tilsatt som sosialkonsulenter. I tillegg finnes diverse service- og støttedfunksjoner der de tilsatte har ulike bakgrunn fra forvaltning, administrasjon, økonomi, jus m.v.¹⁰⁸ Med en slik sammensatt gruppe av tilsatte i anstalten, kan den domfeltes liv etter løslatelse forberedes på et tidlig stadium.

Helsetjenesten og skoleetaten er spesielt viktige samarbeidspartnere.¹⁰⁹ Helsetjenesten er representert med en 1. linjetjeneste bestående av leger, tannleger, sykepleiere og fysioterapeuter, en 2. linje med psykologer og psykiatere og en 3. linje, først og fremst bestående av eksterne psykologer som driver egen praksis.¹¹⁰ Ila har også et samarbeid med skoleetaten og NAV, med det store spekteret at tjenester de kan tilby. Videre er barnevern og andre behandlingsinstitusjoner viktige samarbeidspartnere. De eksterne aktørene implementeres i det arbeid som foregår i anstalten, i tillegg til at de i stor grad trekkes inn som veiledere for avdelingspersonalet.¹¹¹

Et tiltak som har skapt reaksjoner på flere arenaer, var Ila's ansettelse av miljøterapeuter som avdelingsbetjenter.¹¹² Tiltaket var et ønske om å imøtekomme myndighetens krav om tverrfaglig samarbeid. Ved at miljøterapeutene har lik uniform og samme rolle som de vanlige fengselsbetjentene, møter de innsatte en enhetlig gruppe avdelingsbetjenter, der faglig bakgrunn er uten betydning.

---

¹⁰⁸ I.c.

¹⁰⁹ Johnsen, KRUS (2003) s. 24

¹¹⁰ KSF (2002) s. 17

¹¹¹ Johnsen KRUS (2003) s. 24

¹¹² ibid. s. 25

En viktig faktor i formaliseringen av det tverrfaglige samarbeidet er opprettelsen av ansvarsgrupper.¹¹³ Som nevnt i punkt 3.3, skal det rundt hver forvaringsdømt opprettes en tverrfaglig ansvarsgruppe. Da en av ansvarsgruppens hovedoppgaver er å koordinere de tiltak som settes i verk rundt den forvaringsdømte, er det derfor viktig at gruppen er sammensatt av personer som bistår og behandler den innsatte på ulike områder. Det er imidlertid viktig å sørge for at åpenheten rundt den forvaringsdømte ikke blir for stor, slik at den innsatte kan beholde fortroligheten til aktørene rundt seg.

Det tverrfaglige samarbeidet ble også vurdert i Mæland-utvalgets rapport. Det er på det rene at forvaringsanstalten opererer med flere ansatte per innsatt enn i vanlige fengsler, noe som skulle tilsi bedre oppfølging frem mot løslatelse. Det var stort sett enighet om at Ila, som en følge av den tverrfaglige sammensetningen, tilbyr en bedre og bredere kompetanse blant de ansatte enn ellers i kriminalomsorgen.¹¹⁴ Hva gjelder det strukturerte miljøarbeidet som sies å være grunnstolpen i arbeidet på Ila, så ble det imidlertid av samarbeidspartnerne bemerket at det blir gjort mye bra arbeid av enkeltpersoner, men at den tverrfaglige samhandlingen er sporadisk og dermed ikke ideell.¹¹⁵ Erfaring viser også at det er vanskelig å få alle de ulike deltagende aktører i ansvarsgruppene til å møte samtidig, slik at det er noe usikkert hvor velfungerende disse møtene i realiteten er.¹¹⁶

I arbeidet med de forvaringsdømte er rolleavklaring viktig. De tilsatte må hele veien ha et vanskelig dobbeltfokus, med straffegjennomføring og sikkerhet på den ene siden og behandling, påvirknings- og endringsarbeid på den andre. Hva gjelder det tverrfaglige samarbeidet, er det her viktig å være bevisst på og sørge for at de ulike fagpersoner ikke mister sin integritet og egenart. Dersom de ulike aktører blir for sammensveiset, kan resultatet fort bli at deres synspunkter og holdninger blir for like, noe som igjen kan føre til at det tverrfaglige samarbeidet mister sin verdi.

---

¹¹³ Johnsen KRUS (2003) s. 25

¹¹⁴ Mæland-utvalget (2008) s. 103

¹¹⁵ *ibid.* s. 102

¹¹⁶ *ibid.* s. 100

4.5 Prosessen frem mot en prøveløslatelse

4.5.1 Generelt

Forberedelse og motivering av den domfelte frem mot en eventuell prøveløslatelse, er en lang og viktig prosess. Det følger av retningslinjene til forvaringsforskriften § 14 at kriminalomsorgen er forpliktet til å starte arbeidet ”i god tid”. Mye av arbeidet, herunder kartlegging, vurdering og forberedelser, skal settes i gang på et tidlig stadium i soningen, men den virkelige aktive delen av prosessen starter når kriminalomsorgen på vegne av den domfelte eller den domfelte selv begjærer seg prøveløslatt.¹¹⁷ Målet for løslatelsesarbeidet er å få iverksatt en så god ”ramme” som mulig rundt den prøveløslatte, for herunder å motvirke gjentakelse av kriminelle handlinger.¹¹⁸ Kriminalomsorgen skal sørge for at den forvaringsdømte ved løslatelse innehar grunnleggende forutsetninger for å leve et liv uten kriminalitet, så som bolig, sysselsetting, jevnlig behandling og et sosialt nettverk.

Spørsmålet blir her i hvilken grad kriminalomsorgen faktisk forbereder og tilrettelegger for en samhandling mellom forskjellige aktører allerede i tiden før minstetid, i forhold til det å iverksette en ”ramme” rundt løslatelsen. Det kan videre spørres hvor mye som skal være fastlagt før spørsmålet om prøveløslatelse kan avgjøres, enten av kriminalomsorgen eller domstolen.

Forvaringsanstalten er forpliktet til å utarbeide et prøveløslatelsesopplegg, selv om de går imot løslatelse.¹¹⁹ Grunnen er at det i mange tilfeller er domstolen som må avgjøre spørsmålet om prøveløslatelse, se punkt 4.7. Jo mer som er tilrettelagt fra

---

¹¹⁷ Se retningslinjer til forvaringsforskriften § 14

¹¹⁸ Bjarkeid (2008) s. 24

¹¹⁹ Dette kan utledes av forvaringsforskriften § 14, jf. Bjarkeid (2008) s. 22-25

kriminalomsorgens side frem mot minstetid, jo lettere er det for domstolen og påtalemyndigheten å ta stilling til prøveløslatelsesspørsmålet.

Praksis fra Ila viser at det er høy aktivitet i anstalten de første månedene av soningen.¹²⁰ De første sonderinger med hensyn til hvor domfelte ønsker å bosette seg og om innsatte kan være aktuell for prøveløslatelse med vilkår om opphold i institusjon eller kommunal boenhet utover ett år¹²¹, skal foretas allerede på inntakstjenesten.¹²² Neste fase vil ofte komme nærmere utløpet av minstetiden.

Det er mange som deltar i prosessen frem mot en prøveløslatelse. Ansvar i forhold til fremdrift og oppfølging er tillagt avdelingsleder, som igjen rapporterer til inspektør med ansvar for faglig oppfølging.¹²³ Det bør tidlig etableres kontakt med sosialkontor og andre offentlige myndigheter, organisasjoner og andre privatpersoner som kan yte bistand.¹²⁴ Dette er viktig for at det ikke skal bli hastverk med å få i stand avtaler når den forvaringsdømte faktisk løslates. Samarbeid med politi eller lensmannskontor på det sted domfelte skal ta opphold, samt påtalemyndigheten, skal også etableres i god tid.¹²⁵ Da det er en forutsetning at prøveløslatelsen lar seg forene med samfunnets sikkerhet, er det viktig at politiet på stedet er beredt.

Så fort det er kjent hvor domfelte planlegger å ta opphold etter løslatelsen, skal det aktuelle friomsorgskontor kontaktes. Gjennomføring av prøveløslatelse fra forvaring skal skje i regi av friomsorgen i den region hvor domfelte skal oppholde seg.¹²⁶ Friomsorgen og forvaringsanstalten skal på forhånd sammen utarbeide et forslag til

---

¹²⁰ Bjarkeid (2008) s. 22

¹²¹ Jf. strl. § 39g (1) tredje punktum

¹²² Bjarkeid (2008) s. 24

¹²³ I.c.

¹²⁴ Jf. retningslinjer til forvaringsforskriften § 14

¹²⁵ I.c.

¹²⁶ I.c.

prøveløslatelsesopplegg, med nærmere angivelse av aktuelle kontroll- og støttetiltak i prøvetiden.¹²⁷ Om det viser seg nødvendig og hensiktsmessig, er det ikke noe i veien for at dette endres i løpet av prøveperioden. I forberedelsesfasen skal det også utarbeides forslag til vilkår for løslatelsen, herunder bestemmelser om oppholdssted, arbeid, utdanning eller behandling.¹²⁸

På bakgrunn av egne vurderinger og det opplegg som er utarbeidet i samarbeid med friomsorgen, skal forvaringsanstalten "*i tilstrekkelig god tid*" avgi en innstilling som oversendes vedkommende region. Anstalten skal her ta stilling til om de går inn for prøveløslatelse eller ikke. Regionalt nivå forelegger deretter saken for påtalemyndigheten med sin innstilling, i tillegg til at nødvendig og relevant dokumentasjon vedlegges.¹²⁹

For at det skal være mulig å ta stilling til spørsmålet om prøveløslatelse, er det nødvendig at anstalten kan vise til et klart og tilrettelagt løslatelsesopplegg. Jeg vil i det følgende presentere en mer utfyllende liste over kriminalomsorgens ansvarsområder i prosessen frem mot prøveløslatelse¹³⁰:

4.5.2 Bolig

Den største utfordringen i anledning prøveløslatelsen, er å skaffe den forvaringsdømte en egnet bolig.¹³¹ Retningslinjene til forvaringsforskriften § 14 presiserer at arbeidet "*bør påbegynnes i god tid*". Kontakt med den kommunen domfelte ønsker å bosette seg i opprettes ideelt sett ca. 2 ½ år før minstetid.¹³² Kommunen blir på dette tidspunkt skriftlig

---

¹²⁷ Jf. forvaringsforskriften § 14(1)

¹²⁸ Jf. forvaringsforskriften § 14(2)

¹²⁹ Jf. retningslinjer til forvaringsforskriften § 14

¹³⁰ Basert på rapporten "Innhold i og gjennomføring av forvaring ved Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt", Bjarkeid (2008) fra s. 28

¹³¹ Bjarkeid (2008) s. 25

¹³² I.c.

orientert om dom, tidsramme, den domfeltes foreløpige ønsker m.v., i tillegg til at spørsmål omkring bolig tas opp.

Et egnet botilbud er en viktig faktor, enten det gjelder løslatelse til egen bolig eller bolig med oppfølging. Det skal primært benyttes offentlige boalternativer, noe som først og fremst vil være kommunale boliger.¹³³ I enkelte tilfeller kan det være aktuelt å gi den forvaringsdømte et botilbud med oppfølging i regi av Frelsesarmeen, Kirkens Bymisjon etc. I de tilfeller hvor den prøveløslatte skal leie bolig privat, følger av retningslinjene¹³⁴ at den domfelte skriftlig må samtykke i at kriminalomsorgens taushetsplikt oppheves, jf. forvaltningsloven § 13a. En privat utleier har krav på å bli orientert om forvaringsdommen, enten av kriminalomsorgen eller av den domfelte selv. Av denne grunn, er det som regel offentlige botilbud som blir aktuelt.

Det er i hovedsak tre faktorer som gjør det vanskelig å fremskaffe bolig: For det første er det kravet om primært å benytte offentlige boalternativer. Dette kan være problematisk fordi det eksisterer få offentlige tilbud. Videre er det mange innsatte som ønsker å bosette seg i en annen kommune enn den ansvarlige hjemkommunen. Det er mer regelen enn unntaket at tilnærmet ferdige løslatelsesopplegg må forandres fordi den innsatte endrer oppfatning om hvor han vil bosette seg. Kriminalomsorgen får i disse tilfellene ofte knapp tid på omorganiseringen. Bolig er også en vanskelig faktor da det ofte er en viss usikkerhet rundt tidspunktet for løslatelsen. Det skal mye til for at kommunen har et ledig botilbud når løslatelsen skjer akutt. Det har også vist seg at kommunene viser liten velvilje til å holde av en bolig, når det på et gitt tidspunkt ikke er sikkert at domfelte får prøveløslatelse i retten.¹³⁵

---

¹³³ Jf. retningslinjene til forvaringsforskriften § 15, under: ”Vedrørende vilkår om oppholdssted/bosted”

¹³⁴ I.c.

¹³⁵ Bjarkeid (2008) s. 28

Som jeg kommer nærmere tilbake til i punkt 5.2.1, kan det i noen tilfeller settes som vilkår at den domfelte i prøvetiden skal ta opphold i institusjon eller kommunal boenhet ut over ett år (refusjonsordningen).¹³⁶ Her vil ikke bolig i seg selv være et tema. Anstalten sender i disse tilfeller saken til kriminalomsorgen region nord for vurdering av om innsatte omfattes av ordningen, om mulig, allerede tre år før minstetid.¹³⁷ Dersom den innsatte omfattes, skal anstalten, kommunen og region nord sammen planlegge det videre løslatelsesopplegget. Det er en forutsetning at en plass i institusjon eller kommunal boenhet er på plass ved dato for løslatelse.

4.5.3 Inntekt

Det er helt avgjørende at en form for inntekt er på plass før løslatelsen kan skje. Inntekten vil i de aller fleste tilfeller være sosial stønad eller en form for trygdemidler gjennom NAV, men noen klarer også å skaffe seg inntekt gjennom vanlig arbeid. Kontakt med NAV må opprettes på et tidlig stadiet i soningen. Det er den kommune domfelte var bosatt i før innsettelse som etter sosialtjenesteloven skal yte tjenester til den som oppholder seg i institusjon, herunder fengsel.¹³⁸

4.5.4 Sysselsetting

Å få den forvaringsdømte i arbeid, anses som en vesentlig faktor hva gjelder forebygging og sikkerhet ved løslatelse. Om den prøveløslatte ikke settes direkte arbeid, så bør det etterstrebtes å få sysselsatt vedkommende med en eller annen form for opplæring eller arbeidstrening. Dette vil ofte være i forlengelsen av påbegynt utdanning og opplæring i anstalten. Det skal opprettes kontakt med NAV, slik at den innsattes muligheter og rettigheter i forhold til sysselsetting blir utredet.¹³⁹

---

¹³⁶ Jf. strl. § 39g (1) tredje punktum

¹³⁷ Bjarkeid (2008) s. 27

¹³⁸ Jf. sosialtjenesteloven § 10-1 (2)

¹³⁹ Bjarkeid (2008) s. 29

4.5.5 Behandlingstilbud

Påbegynt behandling av den forvaringsdømte, så som somatisk og psykiatrisk/psykologisk behandling, rusbehandling etc., vil i de fleste tilfeller bli videreført inn i prøvetiden.¹⁴⁰ Som tidligere nevnt, fortsetter endringsarbeidet også etter løslatelse, og et behandlingsopplegg kan være en nødvendighet med hensyn til samfunnsvernet.

Den største utfordringen er som regel tilgang på behandlingsmuligheter.¹⁴¹ Noen behandlingsinstanser holder kun til på spesielle steder og det er da problematisk om den prøveløslatte skal ta opphold på den andre siden av landet. Helseavdelingen i anstalten anmodes derfor om å henvise den innsatte til ny behandler så fort et konkret botilbud foreligger.

4.5.6 Sosialt nettverk

Det er videre en forutsetning for en vellykket prøveløslatelse og for å kunne fungere i samfunnet generelt at det eksisterer et sosialt nettverk rundt den domfelte. Utfordringene er her knyttet til at det er den innsatte selv som må arbeide frem sitt nettverk, og forholdene ved et høysikkerhetsfengsel som Ila ligger ikke til rette for dette.¹⁴²

Den domfeltes fritidsinteresser kan i mange tilfeller være kilden til et sosialt nettverk. Arbeidet med å motivere den domfelte til å skaffe seg en fritidsinteresse, bør starte allerede i anstalten. Anstalten har også ansvar for at den domfelte settes i kontakt med ulike organisasjoner som WayBack og Røde Kors Nettverksarbeid, noe som har vist seg å være viktig for etableringen av kontakter utenfor murene.¹⁴³

---

¹⁴⁰ *ibid.* s. 30

¹⁴¹ *ibid.* s. 30

¹⁴² *ibid.* s. 31

¹⁴³ *ibid.* s. 31

4.5.7 Andre tiltak

Å forberede et opplegg ved løslatelse, er nødvendig for å kunne ta stilling til spørsmålet om prøveløslatelse, men også viktig for den domfeltes forutberegnelighet. Spørsmålet er om det er andre tiltak som kan iverksettes for at overgangen fra en institusjonalisert hverdag i anstalt til et liv utenfor murene skal bli så myk som mulig.

I de tilfeller hvor retten beslutter prøveløslatelse, kan løslatelsen komme brått på den domfelte. Dette blir ofte situasjonen der forvaringsanstalten ikke selv går inn for prøveløslatelse og derfor ikke har forberedt løslatelsen på tilfredsstillende måte. Det følger av retningslinjene kapittel 5 at domfelte før han løslates på prøve skal få mulighet til en gradvis progresjon i straffegjennomføringen gjennom for eksempel tillitsarbeid i fengselet, fremstillinger, permisjoner og frigang, samt overføring til mindre restriktivt fengsel.

Muligheten for overføring til mindre restriktive soningsformer er nærmere regulert i forvaringsforskriften § 9. Det heter i første ledd at en slik overgang skal være *”et ledd i en planlagt progresjon frem mot prøveløslatelse”*. Det er en forutsetning at domfelte vurderes å kunne nyttiggjøre seg et slikt opphold og at det er sikkerhetsmessig forsvarlig.

Kriminalomsorgen disponerer i dag en rekke mer eller mindre åpne enheter der trening og utprøving av den enkeltes ansvarliggjøring kan gjøres i en helt annen grad enn i et fengsel med høy sikkerhet.¹⁴⁴ Utslusing av forvaringsdømte via mindre restriktive fengsler har i realiteten vist seg vanskelig å gjennomføre. Praksisen rundt og behovet for utslusningsavdelinger, var blant temaene som ble vurdert i Mæland-utvalgets rapport.¹⁴⁵ Ila uttalte at de ofte opplever en form for vegring hos de åpne anstaltene mot å ta imot forvaringsdømte. Problemet er at disse enhetene har lav bemanning og ikke nok ressurser til å gi forvaringsdømte den oppfølging og de tilbud de har krav på. Ila var derfor av den

---

¹⁴⁴ Bjarkeid (2008) s. 43

¹⁴⁵ Mæland-utvalget (2008) fra s. 114

oppfatning at det kunne være et nødvendig og riktig tiltak å opprette en utslusningsavdeling i deres regi.¹⁴⁶

Utredningsgruppen innhentet også synspunkter fra flere av Ila samarbeidspartnere. Det syntes å være bred enighet om at det bør etterstrebes å la de forvaringsdømte sluses ut via mindre restriktive avdelinger.¹⁴⁷ Et av hovedargumentene var at dette i stor grad vil føre til en økt vektlegging av rehabiliteringsaspektet mot slutten av soningen, og en større mulighet til å fremme kontakt med støtteapparat og sosialt nettverk før løslatelse.¹⁴⁸ Det ble videre fremhevet at de forvaringsdømte bør få det samme tilbudet som andre domfelte. Vanlige fengselsinnsatte med lange dommer, sluses nesten uten unntak ut gjennom fengsler med lavere sikkerhetsnivå. Endelig ble det fremhevet at en gradvis tilpasning anses å være tryggere enn løslatelse direkte fra en restriktiv soningssituasjon.¹⁴⁹

Det var stort sett enighet blant Ila samarbeidspartnere om at det vil være et godt alternativ å la en utslusningsavdeling være underlagt Ila.¹⁵⁰ Ila som forvaringsanstalt er betydelig styrket hva gjelder kompetanse og tverrfaglighet. Det fremkom også andre argumenter for en slik løsning. For det første vil det kunne lette arbeidet, ved at de forvaringsdømte kan overføres til og fra denne avdelingen uten for mye formaliteter. Avdelingen vil også kunne være et alternativt sted for gjeninnsettelse etter brudd på vilkår for prøveløslatelse.¹⁵¹ Det ble også fremhevet at situasjonen ofte er den at forvaringsdømte generelt, og volds- og sedelighetsdømte spesielt vil være i en behandlingssituasjon mot slutten av soningen og når de løslates. Da flere av disse behandlingstilbudene holder til i Oslo, herunder blant annet IKST (Institutt for klinisk sexologi og terapi), bør avdelingen helst lokaliseres i dette

---

¹⁴⁶ Bjarkeid (2008) s. 44, som vedlegg 3 i Mæland-utvalgets rapport

¹⁴⁷ Mæland-utvalget (2008) s. 121

¹⁴⁸ *ibid.* s. 117

¹⁴⁹ *ibid.* s. 114

¹⁵⁰ *ibid.* s. 121

¹⁵¹ *ibid.* s. 116

området.¹⁵²

Selv om overføring til mindre restriktive avdelinger mot slutten av soningen vil kunne være en myk overgang til en prøveløslatelse, reiser det seg imidlertid en del juridiske spørsmål ved å innføre en slik ordning. Spørsmålet er hvem som skal ta beslutningen. Dersom en utslusningsavdeling blir underlagt Ila – kan kriminalomsorgen ta beslutningen om overføring? Dersom det blir aktuelt å overføre de forvaringsdømte til allerede eksisterende lavsikkerhetsfengsler, vil spørsmålet om sikkerhet i enda større grad gjøre seg gjeldende. Er det her nødvendig å trekke inn domstolene? Dersom påtalemyndigheten og retten skal involveres i dette spørsmålet, må det lovendringer til.

4.5.8 Utfordringer

Det er en utfordring at en vellykket prøveløslatelse er avhengig av forvaringsanstaltens innsats. Etter samtale med en forsvarsadvokat, fikk jeg et innblikk i hvordan mange av de domfeltes forsvarere opplever det arbeidet som gjøres i anstalten frem mot prøveløslatelse. Vedkommende var av den oppfatning at den største utfordringen er at Ila stort sett går i mot løslatelse, og at det i stor grad konstrueres begrunnelser for at en løslatelse ikke er forsvarlig. Forsvareren mente grunnen er sammensatt. For det første kan årsaken bunne i økonomiske hensyn, da anstalten mottar store budsjetter for hver forvaringsdømt. For det andre, mente forsvareren, er anstalten beskjedne med å gi en positiv innstilling til løslatelse, nærmest som en sikkerhetsventil. Dersom noe skulle gå galt under prøveløslatelsen, har Ila ryggen fri, ved at de kan skyve ansvaret over på retten.¹⁵³

---

¹⁵² ibid. s. 115

¹⁵³ Forsvarsadvokat (2011)

4.6 Finansiering

Det synes å være en gjengs oppfatning av at forvaringsanstaltene gjør mye bra innenfor knappe ressurser. Et flertall av røster mener at det settes inn for lite ressurser på endringsarbeidet. Endringsarbeidet er en svært kostnadskrevende prosess og budsjettpostene står ikke i stil til forventningene.¹⁵⁴

Under soning i anstalt er det normalt sørget for innsattes underhold. Det følger av retningslinjene til strgf. § 4 at de innsatte har, med de begrensninger som er en følge av frihetsberøvelsen, samme rett til tjenester og tilbud som befolkningen for øvrig. Kriminalomsorgen skal, i samarbeid med andre offentlige etater, legge til rette for at den domfelte får de tjenester som lovgivningen gir dem krav på. Har den innsatte et udekket behov til livsopphold som vedkommende rent faktisk ikke får dekket på annen måte, plikter sosialtjenesten å bidra. Den alminnelige hovedregel etter sosialtjenesteloven § 10-1 (1) er at det er oppholdskommunen som skal yte hjelp og tjenester til befolkningen. Annerledes er det for innsatte i norske fengsler, da det her er sosialtjenesten i den kommune vedkommende bodde i før innsettelse som er ansvarlig for å yte sosiale tjenester, jf. sosialtjenesteloven § 10-1 (2). Dette gjelder ytelser under straffegjennomføringen, men også ytelser før løslatelse i forbindelse med løslatelse og etablering.

Hva gjelder helsetjenester, så har de innsatte rett til nødvendig og gratis helsehjelp i den kommunen fengselet ligger. Kommunene har altså ansvaret for primærhelsetjenesten til innsatte, de regionale helseforetakene har ansvaret for spesialiserte helsetjenester, mens fylkeskommunen har ansvaret for tannhelsetjenesten.¹⁵⁵

Et stort antall domfelte har behov for støttetiltak også når de løslates på prøve. Om den prøveløslatte ikke har egne midler, noe som sjelden er tilfellet etter et langt opphold i anstalt, kan vedkommende søke om støtte fra sosialtjenesten i kommunen på lik linje med

---

¹⁵⁴ Se bl.a. innlegg på KROM-konferansen, Bronebakk (2006)

¹⁵⁵ <http://www.kriminalomsorgen.no/helsetjeneste.431463-77301.html>

andre innbyggere. Under prøveløslatelsen skal de sosiale tjenester ytes av sosialtjenesten i den kommunen der vedkommende velger å ta opphold, men utgiftene kan i enkelte tilfeller kreves refundert av den kommunen hvor vedkommende oppholdte seg forut for fengsling, jf. sosialtjenesteloven §§ 11-1 (2) og 10-1 (2).¹⁵⁶

Et unntak fra hovedregelen om at det er hjemkommunen som skal finansiere prøveløslatelsen, er der det blir satt som vilkår at vedkommende skal ta opphold i institusjon eller kommunal boenhet utover ett år (refusjonsordningen), jf. strl. § 39g (1) tredje punktum. Ved en slik ordning er det Staten ved Justisdepartementet som dekker kommunens utgifter.¹⁵⁷ Se mer om refusjonsordningen i punkt 5.2.1.

Praksis viser at det ofte oppstår en rekke problemer i skjæringspunktet mellom kriminalomsorgens og sosialtjenestens ansvar for sosiale tjenester og økonomisk stønad til de domfelte. Bakgrunnen for problemene kan synes å være et dobbeltsporet system med til dels uklare ansvarsforhold og et skjønnsbasert regelverk på kriminalomsorgens og sosialtjenestens område.¹⁵⁸ Videre kan dagens system føre til en dobbeltbehandling av søknader, ved at mange innsatte som har fått avslag fra fengselet, søker sosialtjenesten om samme ytelse.¹⁵⁹ Det har også vist seg at den støtte domfelte mottar, kan variere i stor grad fra kommune til kommune. Dette kan medføre mindre grad av rettssikkerhet og forutsigbarhet for de innsatte.

Innsatte generelt, og forvaringsdømte spesielt, er en stor utgift for samfunnet. Utover de sosiale støtteordninger enhver borger kan ha krav på, brukes det enorme ressurser på å ha de forvaringsdømte i anstalt, med de tilbud og den oppfølging som er en forutsetning for forvaringsinstituttet. I tillegg kreves det mye ressurser for å gi den domfelte god oppfølging etter løslatelse, spesielt hva gjelder den bistand og kontroll som friomsorgen er forpliktet til

---

¹⁵⁶ Se også Rundskriv I-11/2000 kapittel VI

¹⁵⁷ Jf. forvaringsforskriften § 24

¹⁵⁸ Rundskriv I-11/2000 kapittel I

¹⁵⁹ I.c.

å gjennomføre. Selv om det de senere år har vært fokusert mer på tiden etter oppholdet i anstalt, er det fortsatt mye som tyder på at ressursfordelingen er skjev.¹⁶⁰

Hva gjelder de støtteordningene den domfeltes hjemkommune er forpliktet til å finansiere, kan det spørres om dagens ordning er rettferdig. Det er viktig å være klar over at det er staten som tiltaler og straffer enkeltpersoner, ikke kommunen. Realiteten er imidlertid at det er kommunene som i stor grad sitter igjen med utgiftene. Resultatet vil kunne bli at små kommuner med beskjeden økonomi blir rammet svært hardt. Som en forlengelse av dette kan det problematiseres over hva som faktisk er et sosial- og helseproblem og hva som er et sikkerhets- og reintegreringsproblem. Det er naturlig at kommunen skal sørge for den enkeltes velferd ved sosiale støtteordninger og lignende, men mange av de utgiftene som faktisk påløper den domfeltes hjemkommune etter løslatelse, vil kunne være et resultat av et langt opphold i fengsel. Det vil naturlig nok være vanskelig å skille ut hva som er følger av fengselsoppholdet og hva som er et vanlig helse- eller sosialproblem, men en løsning ville vært at staten eller kriminalomsorgen i større grad står for utgiftene i prøveløslatelsesperioden.

Det er viktig at økonomiske rammer ikke legger hindringer i veien for en god og gradvis tilbakeføring til samfunnet. Det må etterstrebes å tydeliggjøre ansvar, oppgaver og koordinering staten, kommunene, spesialisthelsetjenesten og kriminalomsorgen imellom. I anledning finansiering, bør det derfor vurderes å settes i stand enklere og mer praktiske løsninger. Finansieringen må også i større grad bli lovfestet, både for å hindre usikkerhet rundt temaet, men også for å motvirke vilkårlighet.

4.7 Hvem avgjør spørsmålet om prøveløslatelse fra forvaring?

Løslatelse før tidsrammens utløp forutsetter en begjæring fra domfelte selv eller av kriminalomsorgen på vegne av den domfelte. Når en forvaringsdømt ved oppnådd minstetid har mulighet til å fremsette en begjæring om prøveløslatelse, men likevel ikke har

---

¹⁶⁰ Bjarkeid (2008) s. 41

gjort det, skal det på bakgrunn av en risikovurdering tas stilling til om anstalten selv bør begjære prøveløslatelse på vegne av den domfelte.¹⁶¹

Prøveløslatelsesspørsmålet kan bli avgjort på to måter. Prøveløslatelse kan for det første besluttes av kriminalomsorgen, forutsatt at påtalemyndigheten samtykker i dette, jf. strl. § 39 (4) og forvaringsforskriften § 15. Det er i forarbeidene uttalt at det bør være den myndighet som tidligere reiste forvaringssaken – påtalemyndigheten - som på samfunnets vegne bør ha ansvaret for å påse at domfelte holdes i forvaring så lenge samfunnsvernet gjør dette påkrevet.¹⁶² Kompetansen til å gi samtykke ligger hos det statsadvokatembetet som straffesaken hørte under.¹⁶³ Påtalemyndighetens samtykke gir imidlertid kun kriminalomsorgen en adgang til å beslutte prøveløslatelse. Kriminalomsorgen skal allikevel på fritt og selvstendig grunnlag vurdere om en løslatelse er forsvarlig. Avgjørelsen treffes på regionalt nivå i kriminalomsorgen, jf. strgjfl. § 6 (2) siste punktum. Det henvises her til strgjfl. § 42, hvor ordlyden direkte taler om fengselsstraff, men som gjennom henvisningen også omfatter forvaring.¹⁶⁴

Om kriminalomsorgen skulle konkludere med at prøveløslatelse ikke er forsvarlig, til tross for at påtalemyndigheten har gitt sitt samtykke, kan den domfelte bringe spørsmålet inn for retten til avgjørelse, jf. strl. § 39f (2) og forvaringsforskriften § 16. På samme måte bringes spørsmålet til retten når påtalemyndigheten ikke samtykker. Det er derfor kun i de tilfeller hvor både kriminalomsorgen og påtalemyndigheten på selvstendig grunnlag mener at den domfelte bør kunne løslates, at det ikke er nødvendig å innhente domstolens avgjørelse.¹⁶⁵

Når det ikke er enighet om forsvarligheten av en prøveløslatelse, er det påtalemyndigheten som fremmer saken for tingretten. Det faktum at en forvaringsdømt kan få spørsmålet om

---

¹⁶¹ Bjarkeid (2008) s. 22, jf. retningslinjene kapittel 5

¹⁶² Ot.prp.nr.87 (1993-1994) s. 90-91

¹⁶³ Rieber-Mohn (2003) del II, punkt 4

¹⁶⁴ Matningsdal og Bratholm (2003) s. 331

¹⁶⁵ I.c.

prøveløslatelse behandlet hos en domstol, er en viktig rettssikkerhetsgaranti. Rettspraksis viser at retten ofte innvilger prøveløslatelse til tross for at både kriminalomsorgen og påtalemyndigheten har gått i mot. Dette viser nettopp at systemet med domstolsprøvelse fungerer.¹⁶⁶ En forvaringsdømt har her en fordel, sammenlignet med vanlige fengselsinnsatte. En innsatt som soner en ubetinget fengselsdom, får kun prøveløslatelsesspørsmålet administrativt avgjort av kriminalomsorgen og har dermed heller ikke krav på forsvarer under prosessen.¹⁶⁷

Utover de tilfeller hvor kriminalomsorgen og påtalemyndigheten ikke er enige om prøveløslatelsesspørsmålet, må saken gå for tingretten dersom det er nødvendig å fastsette andre vilkår enn de som kan fastsettes av kriminalomsorgen, jf. forvaringsforskriften § 16 (2). Dette behandles nærmere i punkt 5.2.

Etter strl. § 39f (5) kan den forvaringsdømte ikke begjære prøveløslatelse før ett år etter siste rettskraftige dom. Dette innebærer at den domfelte har anledning til å begjære seg prøveløslatt på ny ett år etter at dom som nekter prøveløslatelse er endelig. Hensynet bak denne tidsbegrensningen er å hindre grunnløse begjæringer.¹⁶⁸ Beslutninger som treffes av kriminalomsorgen etter § 39f (4), rammes ikke av begrensningen i femte ledd. En eventuell begjæring fra kriminalomsorgen før ettårsfristen, skal derfor behandles på vanlig måte.¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ Storvik (2007) s. 115

¹⁶⁷ Jf. strgjl. § 6

¹⁶⁸ NOU 1990:5 s. 119

¹⁶⁹ Matningsdal og Bratholm (2003) s. 332

5 Vilkår ved prøveløslatelse

5.1 Fastsettelse av vilkår, strl. § 39g

Strl. § 39g regulerer både vilkårsfastsettelsen ved en prøveløslatelse og reaksjoner ved vilkårsbrudd. Ved prøveløslatelse kan det settes vilkår, både av retten og av kriminalomsorgen. Retten har imidlertid en videre adgang til å fastsette vilkår enn det kriminalomsorgen har, se punkt 5.2 og 5.3.

Vilkårsfastsettelsen er en ”kan-regel” og dermed ikke obligatorisk. Det følger av strgjfl. § 42 (2), som også gjelder for forvaring, at det ved prøveløslatelse kun skal settes vilkår dersom dette er nødvendig for en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring. Hva slags vilkår som i så fall bør settes, må vurderes konkret i hvert enkelt tilfellet.

Den domfelte skal på forhånd få adgang til å uttale seg om vilkårene, jf. strl. § 39g (3) første punktum. Vilkår og regler bør gjennomgås og innskjerpes domfelte, slik at vedkommende gjøres kjent med konsekvensene av eventuelle brudd, jf. forvaringsforskriften § 19. Det følger av forarbeidene at lovgiver har sett det som særlig viktig at ”farlige” forvaringsdømte får anledning til å uttale seg om vilkårene, da samarbeidsvilje i høy grad vil være å foretrekke.¹⁷⁰

Etter strl. § 39g (3) annet punktum kan vilkår endres eller oppheves av retten i medhold av strl. § 54 nr. 1. På samme måte kan nye vilkår fastsettes. Se mer om dette i punkt 6.3.

5.2 Vilkår fastsatt av retten, strl. § 39g (1)

Strl. § 39g (1) oppstiller de vilkår retten kan fastsette. Retten har en videre kompetanse til å sette vilkår enn kriminalomsorgen. Strl. § 39g (1) refererer seg til prøveløslatelse fastsatt ved dom, regulert i strl. § 39f (2).

---

¹⁷⁰ NOU 1975:61 s. 73-74

Det heter i strl. § 39g (1) første punktum at det ved prøveløslatelse av retten kan settes vilkår som ved betinget dom, jf. strl. § 53 nr. 2 til 5. Denne henvisningen innebærer at retten, på samme måte som ved betinget dom, også kan fastsette vilkår som ikke uttrykkelig er nevnt i § 53. Rieber-Mohn skriver i sin artikkel fra 2003 at det er vilkårshjemmelen i strl. § 53 nr. 3 som gir domstolen, i motsetning til kriminalomsorgen, en generalfullmakt til å sette et hvilket som helst saklig begrunnet vilkår, jf. ordlyden *”kan også sette andre vilkår for utsettelsen, blant annet...”*. Ordlyden viser at oppregningen ikke er uttømmende.¹⁷¹

Etter strl. § 53 nr. 3 kan det etter bokstav a blant annet settes som vilkår at den domfelte overholder bestemmelser om bosted, arbeid, utdanning eller samkvem med bestemte personer. Videre kan den domfelt bli forpliktet til å overholde bestemmelser om innskrenkninger i rådighet over inntekter og formue, avholde seg fra å bruke alkohol og andre berusende midler osv. Noen av vilkårene kan særlig sies å være aktuelle for forvaringsdømte, herunder vilkåret i bokstav d om å gjennomføre behandling for rusavhengighet, vilkåret i bokstav f om å gjennomgå psykiatrisk behandling og vilkåret i bokstav g om å ta opphold i institusjon inntil ett år.¹⁷² Retten kan også, i motsetning til kriminalomsorgen, bestemme at den domfelte møter til megling i konfliktrådet, jf. bokstav h.

Videre heter det i strl. § 53 nr. 2 at retten kan sette som vilkår at den domfelte melder seg for politiet til bestemte tider. Perioden med meldeplikt for politiet skal som hovedregel vare ett år. Bestemmelsen er utelukkende en bestemmelse om meldeplikt og omfatter derfor kun fremmøte, ikke samtale i kontrolløyemed eller lignende.¹⁷³ Bestemmelsen hjemlet tidligere en mulighet for å sette vilkår om tilsyn av kriminalomsorgen. Uttalelser i forarbeidene tyder på at lovgiveren ønsket at dette vilkår fortsatt skulle gjelde ved prøveløslatelse fra forvaring. Det heter i Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) på side 73-74:

---

¹⁷¹ Rieber-Mohn (2003) del II, punkt 5

¹⁷² I.c.

¹⁷³ Matningsdal og Bratholm (2003) s. 471

”Departementet foreslår likevel at tilsyn opprettholdes som et særvilkår for denne gruppen. På den måten går det klart fram at dette fortsatt vil være et sentralt vilkår for denne gruppen løslatte. Dersom straffegjennomføringsloven vedtas som foreslått på disse punktene, bør det gis en ny bestemmelse i § 39 g for å videreføre særvilkåret om tilsyn – eller oppfølging som er et mer dekkende uttrykk – fra kriminalomsorgen.”

Departementets uttalelse er bakgrunnen for at Justiskomiteen i § 39g (1) annet punktum tok inn at retten kan sette som vilkår at den domfelte skal følges opp av kriminalomsorgen. Oppfølging av kriminalomsorgen settes som et vilkår i de fleste tilfeller, nettopp fordi en prøveløslatelse etter mange år bak lukkede dører vil tilsi en svært stor endring i den domfeltes livssituasjon.¹⁷⁴ Se mer i punkt 6.2.

Strl. § 39g (1) første punktum bestemmer også at retten kan fastsette vilkår som nevnt i strl. § 53 nr. 4 og 5. Etter nr. 4 kan den domfelte etter evne pålegges å yte erstatning og oppreisning til den fornærmede eller andre skadelidte, og videre betale underholdsbidrag som er forfalt eller forfaller i prøvetiden etter nr. 5.

5.2.1 Særlig om prøveløslatelse med vilkår om opphold i institusjon eller kommunal boenhet

Det mest inngripende vilkåret som kun retten har anledning til å sette, er hjemlet i strl. § 39g (1) tredje punktum. Det er dette man på fagspråket omtaler som ”Refusjonsordningen”. Ansvar for refusjonsordningen er i dag delegert til Kriminalomsorgen region nord. Det er staten ved Justisdepartementet som skal dekke kommunens utgifter i forbindelse med prøveløslatelsen, jf. forvaringsforskriften § 24.

---

¹⁷⁴ Rieber-Mohn (2003) del II, punkt 5

Vilkåret innebærer at retten, når ”*særlige grunner*” tilsier det, og institusjonen eller kommunen har samtykket, kan sette som vilkår at den domfelte skal ta opphold i institusjon eller kommunal boenhet utover ettårsfristen i § 53 nr. 3 bokstav g. Det foreligger imidlertid ingen plikt for kommunen eller institusjonen til å ta imot en prøveløslatt. Både private og offentlige aktører kan være aktuelle. Den eneste forutsetningen er at personalet kan holde den forvaringsdømte ”under oppsikt på heldøgns basis”, jf. forarbeidene.¹⁷⁵

”*Særlige grunner*” kan sies å foreligge når vedkommende på grunn av gjentakelsesfare ellers ikke ville kunne prøveløslates, men hvor vedkommendes spesielle behov gjør at opphold i institusjon eller kommunal boenhet anses bedre for ham/henne enn fortsatt opphold i anstalt under kriminalomsorgen. Forarbeidene presiserer at en prøveløslatelse som dette i utgangspunktet kun skal skje der det er ”en utsikt til at den løslatte i løpet av prøvetiden kan vende tilbake til et liv i frihet”.¹⁷⁶ Det er også normalt en forutsetningen at domfelte i forbindelse med løslatelsen har behov for hjelp eller omsorgstiltak utover de ytelser vedkommende ellers ville hatt krav på etter sosialtjenesteloven.¹⁷⁷ Målgruppen er først og fremst tilregnelige forvaringsdømte med psykisk utviklingshemming, men også andre kan komme i betraktning, f.eks forvaringsdømte med rusmisbruk eller lettere psykiske lidelser.¹⁷⁸

Det er mye som må være på plass for at oppholdet skal bli så hensiktsmessig og forsvarlig som mulig. Planleggingen bør derfor starte i god tid før minstetid. Dersom forvaringsanstalten vurderer det dit hen at den innsatte kan være aktuell for refusjonsordningen, sendes saken til kriminalomsorgen region nord for vurdering av om den innsatte omfattes av ordningen. Dersom den innsatte omfattes, tar anstalten kontakt

---

¹⁷⁵ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 46

¹⁷⁶ *ibid.* s. 47

¹⁷⁷ Jf. retningslinjene kapittel 6

¹⁷⁸ I.c.

med kommunen og kriminalomsorgen region nord for å planlegge det videre løslatelsesopplegget.¹⁷⁹

Vilkåret er inngripende av flere grunner. Den domfelte blir for det første pålagt å oppholde seg i institusjonen i over ett år. Det må her presiseres at retten ikke kan pålegge vedkommende å ta opphold lenger enn prøvetiden.¹⁸⁰ Retten kan for det andre bestemme at den domfelte skal kunne holdes tilbake mot sin vilje og hentes tilbake ved unnvikelse, om nødvendig med tvang og med bistand fra offentlig myndighet, jf. strl. § 39g (1) fjerde punktum. Selv om dette kan føles svært inngripende for den enkelte, vil imidlertid et opphold med et slikt regime for noen være den eneste måten å kunne oppnå et liv utenfor fengselsvesenets anstalter.¹⁸¹

Den prøveløslatte kan etter strl. § 39g (3) tredje punktum begjære at tingretten treffer kjennelse om at vilkåret om å ta opphold utover ettårsfristen skal oppheves eller endres, jf. strl. § 54 nr. 1. Det følger av forarbeidene at bestemmelsen er begrunnet i EMK art. 5 nr. 4, som sier at den som er frihetsberøvet har krav på å få prøvet om frihetsberøvelsen er lovlig med jevne mellomrom.¹⁸² En slik begjæring fra den løslattes side, kan imidlertid tidligst fremmes ett år etter at dommen om prøveløslatelse eller tingrettens siste kjennelse var endelig, jf. strl. § 39g (3) fjerde punktum.

Jeg mener det kan anføres argumenter både for og imot refusjonsordningen. På den ene side vil opphold i institusjon eller kommunal boenhet i mange tilfeller være et godt alternativ for forvaringsdømte som har vært fengslet lenge og derfor har et særlig behov for en ”mellomstasjon” før de møter samfunnet på egenhånd. Mange av de forvaringsdømte har selvinnsikt nok til å innse at ting kan gå galt om de plutselig blir satt på gata, og dermed ønsker en mykere overgang. På den annen side er refusjonsordningen er stor utgift for

---

¹⁷⁹ I.c.

¹⁸⁰ Jf. strl. § 39f (1)

¹⁸¹ Jf. retningslinjene til forvaringsforskriften § 15

¹⁸² Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 74

staten. Det møtes ofte motbør i samfunnet mot å bruke mange millioner i året på å ha en forvaringsdømt i institusjon eller kommunal boenhet. Som over nevnt, er det normalt en forutsetning for å bli omfattet av refusjonsordningen at den forvaringsdømte i forbindelse med løslatelsen har behov for støttetiltak utover de ytelser vedkommende ellers ville hatt krav på etter sosialtjenesteloven. Det er imidlertid betenkelig at prøveløslatte holdes innenfor strafferettsystemet i årevis fordi den kommunale helse- og sosialtjenesten ikke kan fremskaffe et godt nok tilbud til vedkommende.¹⁸³

5.3 Vilkår fastsatt av kriminalomsorgen, strl. § 39g (2)

Kriminalomsorgen har en snevrere kompetanse enn retten med henhold til hvilke vilkår den kan fastsettes ved prøveløslatelsen. Strl. § 39g (2) bestemmer at det ved prøveløslatelse av kriminalomsorgen, kun kan settes særlig spesifiserte vilkår, nærmere bestemt de vilkår som er opplistet i strl. § 53 nr. 2, nr. 3 bokstav a til g, nr. 4 og 5. I motsetning til retten, har ikke kriminalomsorgen ”generalfullmakt” til å sette et hvilket som helst saklig begrunnet vilkår. Kriminalomsorgen har heller ikke anledning til å beslutte institusjonsopphold utover ettårsperioden i § 53 nr. 3 bokstav g. Forarbeidene omtaler hvorfor kriminalomsorgen har mer avgrenset kompetanse enn retten. Lovgiver ga her uttrykk for at en ikke bør legge myndighet til å fastsette vilkår i hendene på et administrativt organ, ”med mindre det er klart praktisk behov for det”.¹⁸⁴

Kriminalomsorgen kan, på samme måte som retten, sette som vilkår at domfelte skal følges opp av kriminalomsorgen, jf. strl. § 39g (2) annet punktum. Innholdet i oppfølging av kriminalomsorgen, er nærmere spesifisert i forvaringsforskriften § 17. Det heter her at friomsorgen bestemmer innholdet i oppfølgingen og iverksetter tiltak som anses *”nødvendig for en hensiktsmessig og sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomgang av prøveløslatelsen”*. Se mer i punkt 6.2.

---

¹⁸³ Mæland-utvalget (2008) s. 124

¹⁸⁴ NOU 1975:61 s. 81-82

6 Ettervern – tiden etter at den domfelte er løslatt på prøve

6.1 Innledning

Forvaringsdømte er en gruppe med sammensatte behov og vil derfor trenge koordinerte tjenester fra ulike tjenesteytere også etter løslatelse fra anstalt. Selv om mye skal være ordnet på forhånd fra anstaltens side, er det likevel en god del som først kan gjøres etter at vedkommende er løslatt. Ettervern er en vesentlig del av reintegreringen av den domfelte.

Overgangen fra høy sikkerhet i anstalt til et liv i frihet er stor. Forutsigbarhet er her et viktig stikkord. Det er viktig at den forvaringsdømte er forberedt på hva som møter ham utenfor murene og friomsorgen er her en avgjørende støttespiller.

6.2 Oppfølging av friomsorgen

Gjennomføringen av prøveløslatelsen skal skje i regi av friomsorgen.¹⁸⁵ Det heter i forvaringsforskriften § 15 og i retningslinjene til denne, at det ved prøveløslatelse av kriminalomsorgen alltid skal settes som vilkår at domfelte følges opp av friomsorgen. I forskriften § 16 derimot, om prøveløslatelse etter rettens avgjørelse, er det ikke oppstilt krav om at oppfølging fra friomsorgen må fastsettes. I prinsippet kan retten derfor bestemme at en oppfølging ikke er nødvendig, men praksis viser at dette sjelden skjer. Etter samtale med assisterende friomsorgsleder ved Oslo friomsorgskontor, Njål Grimstad, fikk jeg en klar forståelse av at det aldri har forekommet at domstolen har løslatt uten å sette oppfølging av friomsorgen som et vilkår.¹⁸⁶

Oppfølgingen skal i utgangspunktet skje av det friomsorgskontor som ligger nærmest den forvaringsdømtes hjemsted.¹⁸⁷ Det har imidlertid vist seg at flere forvaringsdømte ønsker å flytte fra hjemstedet der lovbruddet skjedde. Situasjonen kan også være den at

---

¹⁸⁵ Jf. retningslinjer til forvaringsforskriften § 14

¹⁸⁶ Grimstad (2011)

¹⁸⁷ Jf. retningslinjene til forvaringsforskriften § 14

hjemkommunen ikke ønsker den forvaringsdømte tilbake til hjemtraktene. Da de fleste forvaringsdømte løslates fra Ila og mange ønsker å bosette seg i Oslo, er det Oslo friomsorgskontor som i mange tilfeller blir aktuelt.

Friomsorgen spiller en viktig rolle i en vellykket utslusing til et liv i frihet. Selv om de i utgangspunktet starter sitt arbeid med den forvaringsdømte ved løslatelse, skal det som tidligere nevnt etableres kontakt med friomsorgen på et tidlig stadiet i soningen. Når det er fremsatt begjæring om prøveløslatelse og det er kjent hvor den innsatte vil ta opphold etter løslatelsen, skal friomsorgen kontaktes umiddelbart.¹⁸⁸

Oslo friomsorgskontor har i de senere år opprettet en egen avdeling for prøveløslatelser, hvor sakene om prøveløslatelser fra forvaring krever mye tid og ressurser. Det er imidlertid snakk om få saker. Grimstad kunne informere om at de pr. mars 2011 har 4 personer på prøveløslatelse og 6 personer som kan bli aktuelle i nærmeste fremtid. Selv om tallet er lavt, er friomsorgen klar over at de har en svært viktig oppgave, da det kan få enorme konsekvenser både for samfunnet og den prøveløslatte om noe skulle gå galt.

De prøveløslatte har ulike forutsetninger og behov. På samme måte som under soning i anstalt, må friomsorgens oppfølging tilpasses den enkelte. Reglene om hvordan oppfølgingen fra kriminalomsorgen/friomsorgen skal foregå, er oppstilt i forvaringsforskriften § 17 med tilhørende retningslinjer. Når det er satt som vilkår at domfelte skal følges opp av kriminalomsorgen, er det opp til friomsorgen å bestemme innholdet i oppfølgingen og iverksette tiltak som anses nødvendig for en hensiktsmessig og sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring av prøveløslatelsen, jf. forvaringsforskriften § 17 (1).

Grimstad kunne bekrefte at samarbeidet med Ila var blitt styrket de siste årene, men innrømmet at det hadde vært vanskelig i starten. Han var klar på at Ila gjør en god jobb

---

¹⁸⁸ I.c.

med å forberede prøveløslatelser. Friomsorgen mener imidlertid å se en markant forskjell i Ila forberedelser og innsats i de tilfeller hvor påtalemyndigheten og Ila går inn for en prøveløslatelse og i de tilfeller hvor Ila ikke avgir positiv innstilling, slik at saken avgjøres i tingretten. Når forvaringsanstalten er positiv til løslatelsen, er erfaringen at det gjøres et bedre forarbeid. I disse sakene er det som regel kun småjusteringer som gjenstår når friomsorgen ved løslatelse tar imot den domfelte. Når saken derimot havner i tingretten, det vil si når Ila og/eller påtalemyndigheten har gått i mot prøveløslatelsen, har det vist seg at forberedelsene ikke er like solide. I slike saker blir ofte resultatet at kriminalomsorgen får svært kort tid på seg til å få på plass et opplegg, noe som igjen får konsekvenser for friomsorgens arbeid. Dette tyder på at forvaringsanstalten ikke ønsker å foregripe et resultat de ikke støtter. Det må igjen presiseres at forvaringsanstalten er forpliktet til å forberede en prøveløslatelse, uavhengig av om de mener dette er forsvarlig eller ikke.¹⁸⁹

En prøveløslatelse er en utprøving av den domfelte, da vedkommende skal få anledning til å bevise at han kan fungere i samfunnet. Selv om prøveløslatelsen er en prøveperiode, er friomsorgen imidlertid forpliktet til å videreføre det endringsarbeid anstalten har påbegynt. Selve forvaringen er den straff som gjennomføres i anstalt, men vedkommende er i prøvetiden fortsatt underlagt kriminalomsorgen.

Friomsorgen skal i samarbeid med den domfelte utarbeide en skriftlig gjennomføringsplan, hvor innholdet skisseres og vilkår fastsettes.¹⁹⁰ Det skal blant annet legges en plan for møtehyppighet, møtested, hjemmebesøk og ruskontroll. Det skal videre fastsettes klare mål for prøvetiden og angis konkrete tiltak som skal iverksettes, så som arbeid, bolig, behandling, sosialt nettverk osv. Grimstad kunne informere om at friomsorgen i de fleste tilfeller får bosted og arbeid raskt på plass. Utfordringen er ofte å bygge opp et sosialt nettverk. Den domfelte har gjerne vært borte fra samfunnet i mange år, og det eksisterer

---

¹⁸⁹ Jf. forvaringsforskriften § 14

¹⁹⁰ Jf. retningslinjer til forvaringsforskriften § 17

derfor sjeldent nettverk det kan bygges videre på. Av den grunn er det etablert et godt samarbeid med nettverksgrupper i organisasjoner som blant annet Røde Kors.¹⁹¹

Friomsorgen har videre en viktig oppgave hva gjelder å følge opp og kontrollere at de fastsatte vilkår blir overholdt. Det følger av retningslinjene til forvaringsforskriften § 17 at kontrollen først og fremst skal skje gjennom den jevnlige kontakt friomsorgen har med den prøveløslatte. Kontrolltiltak skal gjennomføres rutinemessig, men kan også skje i form av stikkprøver. Grimstad innrømmet at kontrollen tidvis blir sporadisk, men at alle vilkår følges opp på en eller annen måte. Mye av arbeidet ligger i å på forhånd se etter mulige faresignaler. Dette gjøres ved å skaffe gode kunnskaper om den domfelte gjennom notater fra fengselet, dommen, journaler osv. På denne måten kan man søke å hindre at den prøveløslatte begår brudd.

Det er ikke bare under forvaring i anstalt at det journalføres hva den domfelte gjør til enhver tid. Friomsorgen er forpliktet til å føre journal.¹⁹² Hendelser skal registreres og all kontakt med den prøveløslatte skal fortløpende registreres. Friomsorgen skal også registrere opplysninger som fremkommer gjennom uformell kontakt med andre instanser.

I tillegg til å kontrollere den domfelte, er også rapportering en viktig del av friomsorgens arbeid. Ved siden av å rapportere til politi og påtalemyndighet om forhold av betydning, skal friomsorgen også utarbeide en årsmelding som sendes til den region hvor domfelte oppholder seg, med kopi til påtalemyndigheten.¹⁹³ Det skal her redegjøres for den prøveløslattes funksjon og utvikling og fremgå om han har fulgt fastsatte vilkår.

Grimstad mente det er mye å hente på innholdet under forvaring i anstalt, men kanskje vel så mye å hente på en tett og god oppfølging etter løslatelse. Ressurstildelingen fra staten synes ikke å reflektere dette. Han var klar på at Ila har behov for alle de ressursene de kan

---

¹⁹¹ Grimstad (2007), Innlegg på forvaringskonferanse, KRUS

¹⁹² Jf. retningslinjene til forvaringsforskriften § 17

¹⁹³ I.c.

få, men dersom forvaringsinstituttet ikke bevilges mer penger enn hva som er tilfellet i dag, bør friomsorgen få en forholdsmessig større del av potten.

Myndighetens nedprioritering av tiden etter løslatelse, kan også reflekteres i Mæland-utvalgets rapport. Grimstad kunne opplyse om at friomsorgen ikke fikk forespørsel om å uttale seg i anledning rapporten, noe han mener er bekymringsverdig. Utredningsgruppens mandat var begrenset til å omhandle den særlige hjemmelen for å prøveløslate forvaringsdømte med vilkår om å ta opphold i en institusjon eller kommunal boenhet utover ett år.¹⁹⁴

6.3 Endring av fastsatte vilkår i prøvetiden

Tingretten kan ved kjennelse i prøvetiden oppheve eller endre fastsatte vilkår, sette nye vilkår og forlenge prøvetiden, jf. strl. § 39g (3) annet punktum, jf. strl. § 54 nr.1. *”Når den domfeltes forhold gir grunn til det”*, bør vilkårene endres. Dette gjelder både vilkår fastsatt av retten og av kriminalomsorgen. Det hender at det under prøvetiden viser seg at de vilkår som var satt som betingelse for løslatelsen, ikke lenger er hensiktsmessig.

Hensiktsmessigheten kan gå begge veier. For det første kan det vise seg at opplegget for prøveløslatelsen ikke lenger er sikkerhetsmessig forsvarlig, slik at det må settes strengere vilkår. Dette blir ofte tilfellet når den prøveløslatte viser tegn til utgliding. I motsatt fall kan det bli aktuelt å oppheve fastsatte vilkår. Dette vil blant annet kunne skje når den prøveløslatte har hatt en positiv utvikling og vilkåret ikke lenger fremstår som nødvendig for en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring av prøvetiden.¹⁹⁵

Fastsatte vilkår er det kun domstolen som kan endre eller slette. Det nærmere innholdet i vilkårene kan imidlertid endres av kriminalomsorgen på regionalt nivå, som regel etter forslag fra friomsorgen. En slik endring av innholdet må alltid være innenfor de rammer

---

¹⁹⁴ Mæland-utvalget (2008) s.124

¹⁹⁵ Jf. retningslinjene til forvaringsforskriften § 18

som er fastsatt i dommen.¹⁹⁶ Er det f.eks. bestemt at den prøveløslatte skal overholde bestemmelser om oppholdssted og arbeid, kan kriminalomsorgen gi samtykke til endring av bostedsadresse og arbeidsplass uten at saken må fremmes for retten. I de tilfeller hvor innholdet i vilkåret er konkret fastsatt i dommen, så som den prøveløslattes boligadresse eller behandlingssted, må saken fremmes for retten for å få innholdet endret, jf. strl. § 54 nr.1.

I samtale med Grimstad kom det frem at Oslo friomsorgskontor mener at reglene på dette punkt er uforholdsmessig tungrodd. De var av den oppfatning at situasjonen kan bli en annen dersom domstolen formulerer vilkårene noe løsere. Da kriminalomsorgen på regionalt nivå kun kan endre innholdet i vilkårene, må friomsorgen gå veien om domstolen når domstolen tidligere har satt vilkår som er veldig spesifikke. Grimstad ga uttrykk for at det var ønskelig at domstolene f.eks. ikke definerte hva slags institusjon den forvaringsdømte skal ta opphold på og hvor lenge, men kun setter som et vilkår at den prøveløslatte skal få behandling, eventuelt hva slags type behandling. Personlig mener jeg dette har mye for seg. Det bør etterstrebes å få i stand et lovverk hvor det er opp til domstolen å fastsette selve rammen for prøveløslatelsen, men at friomsorgen, som kjenner den prøveløslatte, gis mulighet til å fastsette det mer konkrete som tid og sted. Ved å la friomsorgen få større spillerom, kan rettsapparatet spares for mye tid. I tillegg kan friomsorgen fokusere på god oppfølging av den prøveløslatte.

6.4 Gjeninnsettelse på grunn av brudd på fastsatte vilkår

Den prøveløslatte er i prøvetiden forpliktet til å overholde de vilkår som er fastsatt av retten eller kriminalomsorgen.¹⁹⁷ Dersom den prøveløslatte i prøvetiden *”alvorlig eller gjentatt”* bryter de fastsatte vilkår, skal dette rapporteres til påtalemyndigheten, som igjen kan bringe spørsmål om gjeninnsettelse inn for tingretten, jf. strl. § 39g (6) og forvaringsforskriften § 19 (2). Har den prøveløslatte blitt fulgt opp av kriminalomsorgen, skal kriminalomsorgen

---

¹⁹⁶ I.c.

¹⁹⁷ Jf. forvaringsforskriften § 19 (1)

gi uttalelse før det blir avsagt dom, jf. strl. § 39g (6) tredje punktum. Kriminalomsorgen skal gi sin vurdering av hvor alvorlig bruddet er, samt forslag til tiltak.¹⁹⁸ Et alternativ til gjeninnsettelse kan være at retten etter strl. § 54 nr. 1 ilegger skjerpede vilkår, som omtalt over i punkt 6.3.

Spørsmålet er hva som ligger i kravet om alvorlige eller gjentatte brudd. Det følger av retningslinjene at brudd på vilkår som har vært av vesentlig betydning for spørsmålet om prøveløslatelse, normalt må anses som alvorlig. For forvaringsdømte bør det ikke kreves mye før et vilkårsbrudd er alvorlig og bør lede til gjeninnsettelse¹⁹⁹. Riksadvokaten ga også uttrykk for i rundskriv nr. 4/2001 at påtalemyndigheten ”nærmest unntaksfritt” bør begjære gjeninnsettelse ved alvorlige eller gjentatte vilkårsbrudd. Rettspraksis viser imidlertid at domstolen er tilbakeholdne med å idømme gjeninnsettelse. Det kan blant annet vises til en dom fra Oslo tingrett avsagt 02.10.2006, som gjaldt begjæring om gjeninnsettelse etter vilkårsbrudd. A var opprinnelig dømt for drap, voldtekt og legemsbeskadigelse. Under prøveløslatelsen besto vilkårsbruddene i at domfelte under to perioder forsvant fra sin bopel uten å melde fra. Retten fremhevet at selv om det i en sak foreligger gjentatte og alvorlige brudd på vilkårene, så fører ikke dette automatisk til gjeninnsettelse. Begjæring ble derfor ikke tatt til følge, men den domfelte ble i stedet ilagt skjerpede vilkår. Det ble uttalt av retten at de la avgjørende vekt på at en gjeninnsettelse ville sette domfeltes utvikling betraktelig tilbake og dermed vanskeliggjøre tilbakeføring til samfunnet.

Under samtale med Grimstad i friomsorgen, ble jeg fortalt at gjeninnsettelse på grunn av vilkårsbrudd tilnærmet aldri skjer i praksis. Friomsorgen har god rutine på å rapporterer alle brudd, men de går sjelden inn for å anbefale gjeninnsettelse. Grimstad var av den oppfatning at innskjerping eller tilføyelser av nye vilkår er et bedre alternativ for en forvaringsdømt som allerede er godt i gang med reetableringen. Jeg mener det kan stilles spørsmål ved om dagens regler om gjeninnsettelse fungerer etter sin hensikt. Mye tyder på

---

¹⁹⁸ Jf. retningslinjer til forvaringsforskriften § 19

¹⁹⁹ Rieber-Mohn (2003) del II, punkt 5

at de i stor grad kun benyttes som et pressmiddel. Resultatet kan i disse tilfeller fort bli at det går ”rykter” blant de forvaringsdømte om at brudd ikke medfører noen konsekvenser, noe som er svært uheldig.

På den annen side mener jeg det er positivt at retten i saker som dette foretar en hensiktsmessighetsvurdering, sett på bakgrunn av både hensynet til at domfelte skal tilbakeføres til samfunnet og samfunnets behov for beskyttelse mot alvorlig kriminalitet. Det er nettopp i de tilfeller hvor den domfelte har kommet så langt i prosessen at han er løslatt på prøve, at det er viktig at man trekker frem en human tankegang. Det bør etterstrebes å gjøre det man kan for at ikke vedkommende gjeninnsettes og dermed rykker mange stadier tilbake.

Det er ikke bare i de tilfeller hvor fastsatte vilkår brytes at den forvaringsdømte kan risikere å bli gjeninnsatt. Når det er satt vilkår om at domfelte skal ta opphold i institusjon eller kommunal boenhet utover ett år, gjeninnsettes den prøveløslatte dersom kommunen trekker sitt samtykke, jf. strl. § 39g (4). At et samtykke i noen tilfeller trekkes tilbake, er ofte et resultat av at institusjonen ikke lenger opplever den prøveløslatte som samarbeidsvillig.²⁰⁰ Dersom oppholdet ikke er basert på frivillighet fra den prøveløslattes side, har han sjelden noe å hente på å være der. Når samtykket trekkes, kan gjeninnsettelse skje uten domstolsbehandling, noe som igjen resulterer i at ettårsfristen i § 39f (5) ikke kommer til anvendelse.²⁰¹

Gjeninnsettelse kan også skje når ”*særlige grunner*” ikke lenger tilsier prøveløslatelse i medhold av strl. § 39g (1) tredje punktum. Det følger av forarbeidene at formålet med bestemmelsen er at prøveløslatelsen skal kunne vurderes underveis, selv om det ikke foreligger ”alvorlig eller gjentatt” vilkårsbrudd.²⁰² Departementet uttalte at de ulike aktører med jevne mellomrom skal ha anledning til å kreve at påtalemyndigheten vurderer om sak

---

²⁰⁰ Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 48

²⁰¹ Matningsdal og Bratholm (2003) s. 336

²⁰² Ot.prp.nr.46 (2000-2001) s. 75

om gjeninnsettelse bør reises. Den prøveløslatte skal selv ha adgang til å begjære seg tilbakeført til forvaringsanstalten.

Dom på gjeninnsettelse på grunn av vilkårsbrudd må likestilles med dom som nekter prøveløslatelse.²⁰³ Den domfelte kan derfor igjen begjære seg prøveløslatt ett år etter at dom på gjeninnsettelse er rettskraftig, jf. analogisk anvendelse av strl. § 39f (5).

Dom på gjeninnsettelse må være avsagt innen tre måneder etter utløpet av prøvetiden, jf. strl. § 39g (6) annet punktum. Dersom den prøveløslatte fullfører prøvetiden uten å bryte de vilkårene som er satt, opphører prøvetiden.

6.5 Nye straffbare forhold i prøvetiden

Det forekommer at den prøveløslatte begår nye straffbare forhold i prøvetiden. I motsetning til ved prøveløslatelse fra ordinær fengselsstraff²⁰⁴, fremgår det ikke av straffeloven at det er et vilkår at den domfelte avstår fra nye straffbare handlinger. Strl. § 39g inneholder heller ingen bestemmelse som tilsvarende strl. § 54 nr. 3 eller strgf. § 45, som nettopp regulerer slike tilfeller.²⁰⁵ Nye straffbare handlinger fra den forvaringsdømtes side i prøvetiden medfører derfor ikke automatisk gjeninnsettelse.

Det følger av forarbeidene at situasjonen ofte er den at den nye straffbare handlingen samtidig vil være et vilkårsbrudd som kan føre til gjeninnsettelse.²⁰⁶ Dersom den straffbare handling ikke samtidig er å anse som et vilkårsbrudd, må påtalemyndigheten reise alminnelig straffesak for det nye forholdet. Alle strafferettslige reaksjoner for tilregnelige personer kan da bli aktuelle. Dersom vilkårene foreligger, kan det igjen legges ned påstand om forvaring. En problemstilling må her belyses med bakgrunn i et konkret eksempel: En

---

²⁰³ *ibid.* s. 72

²⁰⁴ Jf. strgf. § 43 (1)

²⁰⁵ www.retsdata.no, kommentar til strl. § 39g, note 365

²⁰⁶ NOU 1990:5 s. 121

forvaringsdømt blir prøveløslatt og han begår nye straffbare forhold i prøvetiden. De straffbare forholdene er imidlertid ikke så alvorlige at de kvalifiserer til ny forvaringsdom. Vedkommende blir derfor varetektsfengslet og må sone en dom i et ordinært fengsel. Dette er problematisk fordi den domfelte plutselig befinner seg i et ordinært fengsel, hvor soningsinnholdet er et annet enn ved en forvaringsanstalt – alt mens prøvetiden på løslatelse fra forvaringsdommen løper.

Det er ikke bare under selve prøvetiden at den domfelte kan begå nye straffbare handlinger. Situasjonen kan bli svært problematisk om den domfelte begår et nytt straffbart forhold etter at han har vært i retten og har en rettskraftig dom på prøveløslatelse, men før han faktisk løslates. Dette var et av flere forhold jeg fikk belyst som problematisk, både praktisk og juridisk, etter samtale med dommer i Asker og Bærum tingrett. Dommeren uttalte at det er mye som tyder på at dette er en situasjon lovgiver ikke har tenkt på.²⁰⁷ Nye straffbare forhold kan bli en realitet i de tilfeller hvor retten velger å sette tidspunktet for prøveløslatelsen noe frem i tid (fremskutt prøveløslatelse), som oftest fordi prøveløslatelsesopplegget ikke er klarlagt. Når den domfelte da i mellomtiden begår ett eller flere straffbare forhold, kan forutsetningen for prøveløslatelsen bryte. Risikovurderingen for en prøveløslatelse skjer på grunnlag av forholdene på domstidspunktet. Problemet er da at den domfelte allerede har fått en dom på at han skal prøveløslates og denne kan ikke endres administrativt. Spørsmålet blir her hvordan situasjoner som dette skal håndteres rent rettslig. Kan prøveløslatelsen i slike tilfeller trekkes tilbake ved dom? Da mye tyder på at dette er en situasjon lovgiver må ha oversett, er det nødvendig å få regulert slike tilfeller i lov eller forskrift.

7 Avslutning

---

²⁰⁷ Tingrettsdommer (2011)

Forvaringsdømte er en uensartet gruppe mennesker med ulike behov. Dette medfører store utfordringer hva gjelder en tilrettelagt soning og en vellykket og sikkerhetsmessig forsvarlig tilbakeføring til samfunnet. Den forvaringsdømte skal på et tidspunkt løslates på prøve. Ved vurderingen av om en prøveløslatelse er forsvarlig, må ulike hensyn, som ikke alltid lar seg forene, balanseres. Selv om hensynet til samfunnets sikkerhet skal stå i fokus ved en forvaringsdom, er det imidlertid nødvendig at samfunnet i disse tilfeller tørr å ta en risiko, slik at den forvaringsdømte kan få et verdig liv utenfor murene.

En vurdering av regelverket og praktiseringen rundt prøveløslatelse av forvaringsdømte, viser både gode og mindre gode erfaringer. Lovgivers intensjoner om et individuelt tilrettelagt endringsarbeid og en gradvis utslusing til samfunnet er gode, men dette har vist seg vanskelig å gjennomføre i praksis. I et rettssosiologisk perspektiv kan det stilles spørsmål ved om regelverket fungerer etter lovgivers intensjoner.²⁰⁸

Jeg er av den oppfatning at det i dag ikke eksisterer gode nok tilbud for de forvaringsdømte som er i slutfasen av soningen. En prøveløslatelse kommer ofte brått på den domfelte, gjerne som et resultat av at forvaringsanstalten har gått i mot løslatelsen og dermed ikke forberedt et tilfredsstillende prøveløslatelsesopplegg. Jeg mener denne bråe overgangen til samfunnet kan avhjelpes ved hyppigere bruk av ”mellomstasjoner” før vedkommende løslates på prøve. En overføring til åpen anstalt eller andre mindre restriktive straffegjennomføringsformer, vil gi den forvaringsdømte en gradvis overgang til et liv i frihet og en større mulighet til å fremme kontakt med støtteapparat og sosialt nettverk. Denne utslusingsavdelingen, bør ideelt sett være underlagt Ila fengsel og forvaringsanstalt.

Som på mange andre områder i samfunnet, ropes det også her etter mer ressurser. Utfordringen er å argumentere for at forvaringsdømte skal prioriteres foran f.eks eldre hjelpe- og pleietrengende. Med de statlige bevilgninger kriminalomsorgen i dag har for hånden, mener jeg en større del av ressursene bør brukes på ettervern. Når mennesker skal

---

²⁰⁸ Se punkt 3.7

endre atferd, er det mer regel enn unntak med tilbakefall, og det er derfor ekstra viktig og nødvendig med en god oppfølging under prøvetiden. Utslusingsarbeidet er det mest sentrale elementet i en vellykket gjennomføring av forvaring. Dersom det svikter på dette punkt, er mye av arbeidet som foretas i forvaringsanstalten forgjeves.

8

Litteraturliste

Bøker

Andenæs, Johs. [Matningsdal og Rieber-Mohn] ”*Alminnelig strafferett*”, Universitetsforlaget, 5. utg., Oslo (2004)

Eckhoff, Torstein [Helgesen] ”*Rettskildelære*”, Universitetsforlaget 5. utg., Oslo (2001)

Mathiesen, Thomas ”*Retten i samfunnet – en innføring i retts sosiologi*”, Pax forlag, Oslo (2005)

Matningsdal og Bratholm ”*Straffeloven – Kommentarutgave*”, Universitetsforlaget, 2. utg., Oslo (2003)

Storvik, Birgitte Langset ”*Straffegjennomføring: etter lov av 18. mai 2001 nr. 21*”, Høyskoleforlaget, Kristiansand (2003)

Storvik, Birgitte Langset ”*Straffegjennomføring og straffutmåling: Rettsavgjørelser, uttalelser fra sivilombudsmannen, kommentarer*”, Høyskoleforlaget, Nittedal (2007)

Lover

Lov av 22. mai 1902 nr. 10 almindelig borgerlig straffelov (straffeloven)

Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)

Lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. (sosialtjenesteloven)

Lov av 17. januar 1997 nr. 11 om endringer i straffeloven m.v. (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner) (endringsloven)

Lov av 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff m.v. (straffegjennomføringsloven)

Forarbeider

NOU 1974:17 ”*Strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner*”

NOU 1975:61 ”*Kriminalomsorg i frihet*”

NOU 1990:5 ”*Strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner*”

Ot.prp. nr. 87 (1993-1994) ”*Om lov om endringer i straffeloven m v (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner)*”

Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) ”*Om lov om endringer i straffeloven og i enkelte andre lover (endring og ikraftsetting av strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner samt endringer i straffeloven §§ 238 og 239)*”

Innst. O. nr. 34 (1996-1997) ”*Lov om endringer i straffeloven m v*”

Forskrifter

Forskrift av 5. mars 2004 nr. 481 om gjennomføring av særreaksjonen forvaring (forvaringsforskriften)

Rundskriv og retningslinjer

Busch, Tor-Aksel ”Utilregnelighetsregler og særreaksjoner”, Rundskriv fra Riksadvokaten, RA-2001-4. <http://www.lovdata.no> [Sitert 11. januar 2011]

Rundskriv I-11/2000, ”Kriminalomsorgens og sosialtjenestens ansvar for sosiale tjenester og økonomisk stønad til innsatte i fengselsvesenets anstalter m.v”.
<http://www.regjeringen.no> [Sitert 10. mars 2011]

Rundskriv KSF 02/2002, ”Retningslinjer for kontaktbetjentarbeidet”, Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. <http://www.regjeringen.no> [Sitert 12. mars 2011]

KSF, ”Retningslinjer om gjennomføring av forvaring”, av 28.06.2007

KSF, ”Retningslinjer til lov om gjennomføring av straff mv (straffegjennomføringsloven) og til forskrift til loven”, av 16.05.2002, [Revidert 27.10.2008]

Artikler

Tidsskriftartikler

Johnsen, Berit. ”Forvaring – et barn av sin tid?”. I Materialisten nr. 4 - 2006 s. 53-89

Rieber-Mohn, Georg Fr. ”Forvaring – en strafferettslig reaksjon”. I: Juristkontakt nr. 4 s. 36 og 5 s. 35 (2003)

Andersson, Robert: ”Behandlingstankens återkomst – från psykoanalys till kognitiv beteendeterapi”, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, vol. 91 nr. 5, s. 384-403,

(2004)

Avisartikler

Artikkel: “Kritiserer politikere for forvaring”: Aftenposten. 17. juli .2006.

<http://www.aftenposten.no> [Sisert 10. februar 2011]

Pettersen, Halvard D., kronikk: “*Løgnene om forvaring*”: Aftenposten. 29. juli 2006.

<http://www.aftenposten.no> [Sisert 10. februar 2011]

Rettspraksis

Rt. 2002 s. 663

Rt. 2002 s. 668

Rt. 2002 s. 889

Rt. 2006 s. 64

Borgarting lagmannsrett 28.03.2007/LB-2006-167536

Borgarting lagmannsrett 26.05.2008 07-157622AST-BORG/03

Asker og Bærum tingretts dom av 23.06.2005

Asker og Bærum tingretts dom av 30.09.2005

Asker og Bærum tingretts dom av 06.12.2005

Asker og Bærum tingretts dom av 26.01.2006

Asker og Bærum tingretts dom av 27.10.2006

Oslo tingretts dom av 02.10.2006

Andre kilder

Bjarkeid, Knut *"Innhold i og gjennomføring av forvaring ved Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt"*, Fengselsdirektør ved Ila (2008). Som vedlegg 3 til Mæland-rapporte, se under.

Johnsen, Berit *"Evalueringsrapport forvaring – gjennomføring av straffen og innholdet i den, Delprosjekt III"*, KRUS (2003)

Johnsen, Berit (red.): Foredrag og innlegg på forvaringskonferanse, KRUS 12.06.2007 *"Forvaring – erfaringer og utfordringer"*, Kriminalomsorgens utdanningssenter (2008). <http://www.krus.no> [Sitert 23. februar 2011]

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, hefte *"Forvaring – Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt"* (2002)

Mæland-utvalget, Rapport fra utredningsgruppe oppnevnt av Justis- og politidepartementet 18. mai 2006: *"Etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring"* (2008). <http://www.regjeringen.no> [Sitert 12. februar 2011]

Personlig meddelelse

Njål Grimstad, assisterende leder i Oslo friomsorgskontor. Samtale. 14. mars 2011

Dommer i Asker og Bærum tingrett (anonym). Samtale. 16. februar 2011

Forsvarsadvokat (anonym). E-post. 22. mars 2010

Nettsider

www.kriminalomsorgen.no

www.krus.no

www.lovdata.no

www.regjeringen.no

www.rechtsdata.no

